Babos István

A SZENTSÉGEK

A SZENTSÉGEK

Babos István S.J.

A SZENTSÉGEK

életünk értelmét
összefoglaló
és annak irányt adó
szertartások

ZSINATI BIZOTTSÁG
Róma 1977

A fedőlapot Szokoly György tervezte

Készült Detti Dario & Ugo nyomdájában
Via Girolamo Savonarola, 1
I-00195 ROMA

É D E S A P Á M
Babos Boldizsár
1891 - 1976
E M L É K É N E K

ELŐSZÓ

Az itt közölt előadások eredetileg 1976. nyarán hangzottak el a vatikáni rádióban. Az élő szó és főleg az előre megszabott időtartam, bizonyos korlátok közé szorítja a mondanivalót, míg a nyomtatott szöveg több lehetőséget ad a bővebb magyarázatra. Ezzel a lehetőséggel élve kissé átdolgoztam az eredeti előadásokat. A rádióban elhangzott bevezetést két részre osztva bővebben tárgyalom Krisztus és az Egyház szerepét. Az egyes szentségekről szóló előadások, kivéve pár kiegészítést és stílusbeli javítást, az eredeti formát követik. Az utolsó előadást, ami nem szerepelt a rádióban, utólag csatoltam a sorozathoz befejezésül.

Az előadások célja az, hogy a szentségeket közelebb hozzák a mai ember gondolatvilágához. Korunk embere úgy véli, hogy mély szakadék választja el a természetes és természetfeletti világot és ennek következtében két világban él. Nem találja az összekötő hidat hétköznapi és vallásos élete között. Ezt a szakadékot Jézus Krisztus áthidalta. Azzal, hogy emberré lett, az egész embert (a bűnt kivéve) átölelte. Ezt a találkozást tárják elénk a szentségek, ahol az Isten szeretete emberileg látható módon az egész embert átkarolja, irányt ad életének és így egyre jobban elmélyíti vele barátságát: üdvözíti.

Ez a rövid írás csak nagy vonalakban érinti a természetes és természetfeletti világ kapcsolatát és a szentségek szerepét a keresztény életben. Célja az, hogy felhívja a hí-

vek figyelmét az előbb említett szemléleti módra és arra serkentse őket, hogy tanulmányozzák tovább a kérdést, gondolkodjanak és főleg elmélkedjenek a Megtestesülés titkáról, és fokról fokra igyekezzenek szorosabb egységbe vonni hétköznapi és vallásos életüket a szentségek vétele útján.

1977. Vízkereszt ünnepén.

"Egy a közvetítő Isten és ember között:
Az ember Krisztus Jézus." *(1. Tim. 2,5)*

XXIII. János pápa 1959. január 25-én bejelentette, hogy összehívja az Egyház huszonegyedik általános zsinatát. A zsinat bejelentése és összehívása váratlan volt. Ez nem jelenti azt, hogy tanítása a régiektől eltérő és szokatlan, mert a zsinati dokumentumokban összefoglalt tanítás már régen ott érlelődött az Egyház életében. Ennek az érési folyamatnak – ami az Egyházban működő Léleknek köszönhető – eredményeit foglalta össze és tette az egész Egyház kincsévé, ugyancsak a Lélek hatására, a második vatikáni zsinat. A liturgikus konstitúciót megelőző érési folyamatnak két állomását szeretnénk felidézni, hogy a címben jelzett témánkat megvilágítsuk és annak jelentőségét aláhúzzuk.

P. Jungmann József S.J. (1889-1975) egyik könyvében beszámol első lelkipásztori élményeiről. Dél-Tirolban járta a kis hegyi falvakat és ott igyekezett fiatalos lelkesedéssel hírdetni a "jóhírt". Megdöbbenve tapasztalta, hogy a hívek nagy része nem úgy tekinti az evangéliumot, mint Isten jóhírét, hanem mint a parancsoló gazda utasításait, ami elől nincs kibúvó. A hívek nagy többségének a vallásos élet a parancsok megtartása és nem a velünk élő Istennel való találkozás volt. Ugyanez a kép tárult P. Jungmann elé a korabeli katekizmusból is. A katekizmus első helyen a parancsokat tárgyalta és csak azután emlékezett meg a kegyelemről, amiből azt a benyomást kapta a hivő, hogy a parancsok megtartása a legfontosabb és a kegyelem azért

van, hogy erre segítséget biztosítson. Ez a felfedezés elszomorította, de nem törte le P. Jungmannt. Egész életét, papi és tudományos működését a jóhír hírdetésének szentelte és a liturgikus megújulás kimagasló vezetője lett.

P. Casel Odó (1886-1948) bencés szerzetes szintén szembefordult a korabeli sekélyes és racionalista felfogással, ami a vallásosság lényegét a parancsok megtartásában és így elsősorban emberi erőfeszítésben látta. Sokat hangoztatott elve volt: "A vallásosság lényege nem az, hogy mi mit teszünk Istenért, hanem hogy Isten mit művel bennünk és általunk." Istennek ez az üdvözítő tevékenysége -- a közvetítő Jézus Krisztus működése – főleg a liturgia ünneplésében tárul szemünk elé és lesz történéssé számunkra. Ezért szorgalmazta a liturgiát és hangsúlyozta a szentségekről szóló írásaiban, hogy a szentségek úgy kegyelmi eszközök, hogy azokban magával a kegyelem forrásával, Krisztussal találkozunk.

Mindkét esetben nem új tanítással, hanem mélyebb megértéssel állunk szemben, ami az Ujszövetség és az Ősegyház hagyományára támaszkodik. Ezek a törekvések a liturgikus mozgalomban találtak visszhangra, tovább érlelődtek, és részben ennek az eredményeit foglalta össze és tette az egész Egyház kincsévé a Liturgiáról szóló konstitúció. "... Krisztus állandóan jelen van az Egyházban, főleg a liturgia ünneplésében... Jelen van a szentmiseáldozatban... Ő keresztel... Jelen van az igehírdetésben... 'Ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben, ott vagyok közöttük' *(Mt. 18,20)*" (SC 7.) – Amint látjuk, a tanítás maga nem új, mindössze az Egyház újra hangsúlyozza, hogy egyrészt a helyes értelmi megértést biztosítsa, másrészt az elméletileg elfogadott tanítást a hívek életében élménnyé és történéssé tegye. A kettő, elméleti összefoglalás és élmény-

szerű megvalósítás, kölcsönösen hatással vannak egymásra. Igy vizsgálódásunk folyamán mindkettőt szem előtt kell tartanunk, mert a helyes megértés helyes gyakorlathoz, és a helyes gyakorlat mélyebb megértéshez vezet. Aki hivőnek tartja magát, az elfogadja Krisztus közvetítő szerepét. Ez az Egyház tanítása, amit újra hangsúlyozott a második vatikáni zsinat. De mit jelent ez a közvetítés, nem is annyira elméletileg mint inkább gyakorlatban, sok hivő életében?

Sok hivő képzeletvilágában a **közvetítő** annyit jelent, hogy Jézus Krisztus kétezer éve élt, tanított, meghalt és föltámadt — így üdvösséget szerzett számunkra, és fölment a mennybe. A mennybemenetel valahogy megszakította kapcsolatát velünk, amit majd ugyanúgy élvezni fogunk, mint tanítványai élvezték a föltámadás után, amikor látni fogjuk Őt színről-színre. Miben áll tehát a közvetítő szerepe **itt** és **most**? Az Egyház továbbra hírdeti tanítását és kiszolgáltatja az általa alapított szentségeket. A tanítása úgy hat ránk, mint a történelem nagyjainak példája, messziről lelkesítve; a szentségek pedig, mint valami általa szerkesztett, de másra, az Egyházra bízott **gépezet** közvetítik számunkra érdemeit. Az ilyen magyarázat nem tagadja, sőt állítja Jézus Krisztus közvetítő szerepét, de ez a közvetítés mindössze gondolatban idézi elő a jóbarát emlékét és jótetteményeit és nem találkozik **itt** és **most** a jóbaráttal.

Képzeletvilágunkban joggal igen éles határt húzunk a Teremtő és teremtményei között. Az emberi okoskodás, ugyancsak joggal, idegenkedik attól, hogy a Végtelent a véges világban, az Örökkévalót időben, az Istent emberben lássa. A teremtésben, térben és időben az emberi okoskodás csak Isten **oksági** jelenlétét látja. Isten személyes jelenlétéről csak a kinyilatkoztatás tudósít bennünket. De a

fenti szétválasztás annyira mélyen él bennünk, hogy a mennybemenetelt mint jó alkalmat kihasználjuk, hogy az éles szétválasztást visszaállítsuk. Ezzel szemben a hitünk tanítása, hogy a mennybemenetel nem szüntette meg az emberileg látható és fogható kapcsolatot, az ember Krisztus Jézus **most is** közvetítő, az Örökkévaló és Végtelen jelen van térben és időben. Ez a lényege a megtestesülésnek: az Isten egyszer és mindenkorra emberré lett azért, hogy nekünk megfelelő, emberi módon szóljon hozzánk, és így természetünknek megfelelő, emberi módon vezessen magához. Istennek ezt a hozzánk alkalmazkodását, hogy a megközelíthetetlen fényességben lakó *(vö. 1.Tim. 6,16)* Isten ismertté tette önmagát emberileg látható és fogható módon, nevezték az Ősegyházban **müsztérionnak**, amit később **sacramentumra** fordítottak a latinban. A kifejezés nem annyira az üdvösségtörténet egyes mozzanataira, hanem az egész struktúrájára utal: A láthatatlan Isten kegyelme és jóindulata emberileg érthető, látható és fogható módon lesz ismertté és elérhetővé számunkra. – Istennek ez a közeledése az emberhez, a láthatatlan megismertetése a látható dolgok útján, nagyon is megfelel az ember természetének. Az ember a körülötte lévő fizikai és szellemi világot csak a látható és fogható dolgok útján képes megtapasztalni. Ki látta a szeretetet vagy a gyűlöletet a maga csupaszságában? Csak szerető vagy haragvó emberről van fogalmunk. A szeretet, ami önmagában láthatatlan, megnyilvánul a mosolyban, a kézfogásban és az ölelésben; a gyűlölet a haragos tekintetben és a hűvös magatartásban. A láthatatlan, önmagában megfoghatatlan szeretet vagy gyűlölet látható és fogható lesz, **megtestesül** az ember fizikai, anyagi jelenlétében. – Mielőtt a misztérium történetét röviden összefoglalnánk, egy kis kitérőben ismertetnünk kell az Is-

ten és ember cselekvésmódja közötti különbséget.

Az ember aktivitására jellemző, hogy terveket sző és azokat részben vagy egészben megvalósítja. Igéretet tesz, és ha becsületes, azt be is váltja. Az emberi cselekvés a **lehetőségből** vezet, vagy vezethet, a **valóság** felé. Az Istennél nem így van. Nála a terv egyenlő a megvalósulással, és az ígéretet szükségszerűen követi a beteljesülés. Nála a gondolat egyenlő a valósággal. "Isten szólt: Legyen ... és lett" *(v.ö. Teremtés 1,3)*. A teremtés és megváltás számunkra egymástól elkülönített történelemben megvalósuló folyamat. Isten számára minden **jelen**, mert ő az idő fölött áll. Isten a teremtésben azért mutatta meg szeretetét, hogy személyesen magához ölelje az embert az üdvösségben. Azért teremtett, hogy üdvözítsen. Ezt a szempontot főleg a keleti Atyák hangsúlyozták, nyugaton a ferences iskola *(Duns Scotus)*, újabban pedig Teilhard de Chardin és az őt követő teológusok. Isten azért teremtette az embert, hogy személyesen magához ölelje. A teológia nyelvén a teremtés a megváltás felé néz, és Isten akkor is emberré lett volna, ha nem jött volna a bűn. Nemcsak az ember iránti szánalomból, hanem irántunk való szeretetből lett emberré. Az Istennek ez az örök érvényű terve mint **üdvösségtörténet** bontakozott ki az ember szeme előtt. Ezzel vissza is térünk előbbi témánkhoz és rövid összefoglalást adunk az üdvösség történetének főbb korszakairól.

A **teremtés** Isten jóságának emberileg látható jele, misztériuma. Az üdvösségtörténetnek ezt az első szakaszát a pogány világ egyházának, vagyis szentségének nevezi **szent Ágoston** *(PL 43,609. 44,161. 315. 974)*. Bármennyire homályosan és tévedésekkel telve az ember megsejtette a teremtés mögött rejtőző Személyt, aki különös módon **gondot visel** az emberre és személyes kapcsolatot keres ve-

le. Erre a hívásra válaszolt az igazságot kereső és lelkiismeretét követő ember.

A második korszak **Izrael** története. Izrael Isten szentsége, szeretetének látható jele. Isten kiválasztotta népét, hogy terveinek hordozója és megvalósítója legyen. A választott nép története, szokásai, szertartásai, lépésről lépésre nemcsak feltárták az emberiség előtt Isten terveit, hanem, ha szabad ezeket a szavakat használni, a Megváltó a nép történetében egyre jobban történéssé lett, Izrael története egyre közelebb hozta jövetelét.

A harmadik korszak maga a **megtestesülés**, amikor az Isten emberként megjelent a názáreti Jézusban, aki az Isten "lényegének képmása" *(Zsid. 1,3)*. Benne "üdvözítő Istenünk kinyilvánította jóságát és emberszeretetét" *(Tit. 3,4)*. Isten Krisztusban tárta elénk belső világát, hogy általa magához vezesse az emberiséget. Ez meg is történt a feltámadásban, ahol Isten és ember szerető ölelésben találkoztak, ahol az Isten terve az emberrel az emberiség szeme elé tárult.

A negyedik korszak az **Egyház** kora, amelyben a megdicsőült Krisztus tovább él, magához gyűjti az emberiséget, hogy mindenkit visszavezessen az Atyához, és így az ember és az egész teremtett világ elérje célját *(vö. 1. Kor. 15,22-28)*. – Előbb a harmadik korszakot *(Krisztus az Atya szentsége)* szeretnénk kissé bővebben kifejteni, míg a negyediket *(az Egyház Krisztus szentsége)* majd a következőkben tárgyaljuk.

Jézus Krisztus személye

Nem könnyű világos képet adni egy személyről. Főleg ha valakit szeretünk és becsülünk, érezzük, hogy milyen sápadt képet festenek szavaink a színes valóságról. Az ilyen esetekben az ember szimbolumokhoz fordul és azok

segítségével igyekszik élményszerűbbé és foghatóbbá tenni a szóban forgó személyt. Szerelmesét rózsának, özvegy édesanyját bús gerlicének, élettel teli kisfiát lángoló tűznek vagy elszabadult csikónak, a vásott kamaszt égető tűznek fogja nevezni az ember. A szimbolum a köznapi életből gondosan kiválasztott tárgy, ami rokonságban van a lelki élménnyel, amit az ember ki akar fejezni. Rokonságban van, de önmagán túlra, a személyre utal, és többet mond, mint amit a tárgy mutat. Az Ősegyház és az evangéliumok írói is igen nagy gonddal válogatták meg kifejezéseiket, amelyekkel le akarták írni Jézus Krisztus megkapó személyét és hozzá való ragaszkodásukat, amit hitnek nevezünk.

Eleinte a csupán **emberi** vonzotta Jézus tanítványait. Emberi jósága, kedvessége, szeretete hatotta meg őket. Ez a jóság és kedvesség annyira fokozódott élete folyamán, hogy felderengett bennük a gondolat, hogy valóban Isten kegyeltjével van dolguk. A názáreti Jézus nem csak jó ember, hanem az Isten kegyeltje. A feltámadás után alakul ki bennük a meggyőződés: **Ez az ember Isten.** Az emberségből sugárzott feléjük valami páratlan jóság és szeretet, ami az emberi elme számára felfoghatatlan. Az Isten, "aki megközelíthetetlen fényességben lakik" *(1. Tim. 6, 16),* ebben az emberben megjelent úgy, hogy az ember képes megtapasztalni és látni, noha egészen föl nem foghatja.

Szent János ezt úgy fejezi ki, hogy "az Ige testté lett, és köztünk élt" *(1, 14).* Ha Jézus Atyához való viszonyát nézzük, az **IGE** szó sejteti meg velünk a valóságot. Amint az emberi szó a személytől jön és a személy belső világát kifejezi, ugyanígy Jézus Krisztus is, mint az Atya Igéje, annak belső világát, leglényegét fejezi ki. A **zsidó-levél** ezt így mondja: "Fia által beszélt hozzánk ... (aki) dicsőségének kisugárzása és lényegének képmása" *(Zsid. 1,2 k).*

A **Fiú** kifejezést Jézus maga, és Őt idézve az apostoli iratok használják. A fiú az atya képmása, tőle származik és őt tükrözi. Jézus Krisztus az Atya Fia, mert benne az Örök Szeretet forrása láthatóvá lett. Most **szent Pált** idézzük, aki szerint a Fiúban az Atya jóindulatú szeretetével ajándékozott meg minket *(vö. Ef. 1,3-14)*.

A későbbi zsinatok ugyanezt a gondolatot, hogy Isten jelent meg Jézus Krisztusban, így fogalmazták meg: "... az Atyától született ... Isten az Istentől, Világosság a Világosságtól, valóságos Isten a valóságos Istentől." Minden szimbolum erről az egyszerű tényről beszél: ez az ember Isten.

Isteni mivolta nem kisebbíti és nem szünteti meg emberségét. Embersége tűnt föl először tanítványainak, és az evangéliumok lapjairól egy **ember** élete tárul elénk, aki asszonytól született, nevelkedett, dolgozott, tanított, majd meghalt. Ennek az igazi emberségnek a minőségét akarja elénk tárni a **szenvedő szolga** szimboluma: "... Szolgai alakot öltött, kiüresítette magát, és hasonló lett az emberekhez" *(Fil. 2,6)*. A szolga urának és uráért él. Jézus azért jött, hogy az Atya akaratát teljesítse. A Zsidókhoz írt levél *(10,4-10)* összehasonlítja az Ószövetség és Jézus áldozatát. Jézus életét így foglalja össze: "Nézd, megyek, Istenem, hogy teljesítsem akaratodat". Jézus áldozata nem olyan, mint az ószövetségi kultikus áldozat, ami az ember önátadását állatok feláldozásával szemléltette, hanem vértanúság: az ember teljes önátadása Istennek. Az újszövetség áldozata, ami Jézus Krisztusban, a tökéletes, Isten szerinti emberben, kifejezést nyert és megvalósult, az ember önátadása. Ennek az önátadásnak leghősiesebb fokát gyakorolta vértanúságában Jézus Krisztus, aki nem csak Isten, hanem igazi ember volt, és kimutatta Istenhez való ragaszko-

dását a legmostohább körülmények között is. Isten, az Atya, nem maradt adósa, hűségére azzal válaszolt, hogy feltámasztotta halottaiból, "felmagasztalta" *(Fil. 2,9)*, és a mindenség Urává tette *(vö. Csel. 2,36. Róm. 10,9)*.

Jézus Krisztusban megjelent Isten irántunk való jóindulatú szeretete úgy, hogy ez a szeretet emberré lett, és így megjelenítette számunkra az Isten szerinti embert, aki teljesen Istennek él. Eljött az Atyától és visszatért az Atyához *(vö. Jn. 16,28)*, és így a mindenség Urává lett. **Két** szeretetáramlást különböztethetünk meg Jézus Krisztusban: az egyik felülről lefelé jelzi az Isten emberek iránti szeretetét, a másik felfelé, az embertől az Isten felé irányul és jelzi az Isten szerinti ember tökéletes imádását és önátadását. Ennek az eredménye és jutalma a feltámadás. A feltámadásban tehát elénk tárul nemcsak Isten szeretete, hanem hatalma és ereje is *(dunameis)*, aki az ember ellenkezése és bűne ellenére is eléri célját a teremtéssel.

Ezzel elérkeztünk a legfontosabbhoz. Jézus feltámadása és mennybemenetele nem annyit jelent, hogy megszüntette, vagy megszakította kapcsolatát a teremtéssel. Ha egyszer igazán emberré lett, akkor mindenkorra ember maradt. A feltámadás és a mennybemenetel azt tárja szemünk elé, hogy benne az ember elérte Isten rendelte célját. Az egyensúly, amit a bűn felborított a világban, benne újra helyreállt. Az Isten szeretete láthatóan, visszavonhatatlanul és nyilvánosan helyet foglalt a teremtésben, a mi oldalunkon. És akár tudatában van valaki, akár nincs, innen, a megdicsőült Közvetítőből árad tovább az egész világra Isten benne máris győzelmes, és egy napon az egész teremtésben győzelmet arató kegyelme. **Szent Pál** így írja le a megdicsőült Krisztus helyzetét: "Ő a testnek, az Egyháznak a feje. Ő a kezdet, az elsőszülött a halottak közül,

hogy övé legyen az elsőség mindenben. Ugy tetszett (az Atyának), hogy benne lakjék az egész teljesség, s hogy általa békítsen ki magával mindent a földön és a mennyben, minthogy ő a kereszten vérével békességet szerzett" *(Kol. 1,18)*. **Szent Irenaeus** "homo principalis"-nak, élenjáró embernek nevezi Krisztust, nemcsak azért, mert mint példakép előttünk van, hanem főleg azért, mert ő az "új teremtmény" *(Gal. 6,15)* és az új élet forrása. Csak benne, senki másban, lett az Isten láthatóvá. Csak általa közölte és közli az Isten az egész teremtést önmagához visszavezető kegyelmét. Ő az egyetlen közvetítő és az egyetlen út az Atyához. (Ez nem jelenti azt, hogy aki nem tud Krisztusról, azt nem élteti Krisztus kegyelme. A lelkiismeretét követő jószándékú embert is ez a kegyelem élteti és vonzza, és minden nemes célkitűzésében rejtett módon Krisztus felé nyúl annak ellenére, hogy nem ismeri Krisztust.)

Az üdvösségtörténet dinamikáját, és abban Krisztus szerepét a napfény és nagyító működésével lehet szemléltetni. A nap sugarait a nagyító a központba gyűjti, ott lángralobbantja a gyúlékony anyagot, és attól kezdve belülről kifelé halad a tűz. A peremről befelé haladó irány az előkészítés ideje. Isten úgy irányította népe sorsát, hogy belőlük egy, a názáreti Jézus, igazán Istennek tetsző emberként élt. Ezért Isten fölmagasztalta, átváltoztatta, új emberré és az új élet forrásává tette. Most innen, az Isten által rendelt közvetítőből és forrásból árad kifelé az új élet, Isten győzedelmes kegyelme, az egész világra.

A kegyelem "mai helyzetét" és megjelenési formáját, a megdicsőült Krisztus működését az általa alapított közösségben, az Egyházban – a következőkben tárgyaljuk.

Az Egyház, Krisztus fő- vagy törzs-szentsége

A **Teremtés könyve** igen kifejező szimbolummal szemlélteti az emberiség Isten rendelte egységét. "Az Úristen az emberből kivett oldalcsontból *(az eredeti szöveg szerint: "oldalából")* megalkotta az asszonyt és az emberhez vezette" *(Ter. 2,22)*... "Ő (Éva) lett minden élő anyja" *(3,20)*. Ebből az egy forrásból, Ádámból származik az emberiség, az ő természetét örökli minden ivadéka. A biológiai egységet alkotó csoport lelki és szociális egysége hamarosan megszünt. A bűn válaszfalat emelt nemcsak az Isten és az emberiség, hanem az emberek között is. Ezt szemlélteti Kain és Ábel története és a bábeli zűrzavar. Minél jobban elterjedt az emberiség, annál jobban elterjedt és nőtt az emberiség bűne. Isten azzal büntette önteltségüket és büszkeségüket, hogy szétszórta őket és nyelvüket összezavarta, hogy többé nem értették egymást. Az ember részéről egyre jobban elhatalmasodott a bűn, és egyre láthatóbb lett a bűn eredménye, az eredeti egység és harmónia megbomlása. – De az Isten nem maradt tétlenül. **Szent Pál** szerint "Amikor (azonban) elhatalmasodott a bűn, túláradt a kegyelem" *(Róm. 5,20)*. Isten kiválasztotta Ábrahámot, hogy benne és ivadékaiban az eredetinél is szorosabb egységbe vonja az embereket és az emberiséget visszavezesse Önmagához. Az emberiség történetében két erő működik: az egyik széthúzó és romboló, ami az ember önfejűségének köszönhető, a másik a kegyelemre, Isten hívására válaszoló

engedelmesség, ami egységet, békességet teremt és az eredeti egységet igyekszik felépíteni. Ennek a kegyelem hatására épülő egységnek kiválósága Krisztusban tárul elénk, akitől az új élet és az új emberiség származik.

A Teremtés könyvében az Ádámra, emberi természetünkre, épülő egység és szolidaritás forrását látjuk. **Szent János** evangéliuma hasonló szimbolummal szemlélteti az **új Ádámra**, a kegyelemre épülő egységet és szolidaritást. János evangéliumában nemcsak a keresztrefeszítés, hanem Jézus egész életének a csúcspontja az a pillanat, amikor "az egyik katona (Jézus) oldalába döfte lándzsáját" *(Jn. 19,22)*. A keresztnél álló megbízható tanú bizonysága szerint "nyomban vér és víz folyt ki belőle". A vér és a víz az Egyház **két** fő szentségét, az Eucharisztiát és a keresztséget jelenti. Amint Ádám oldalából az emberiség, úgy az új Ádám oldalából az új emberiség, az Egyház született. **Szent Ágoston** szerint Krisztus azért halt meg, hogy az Egyház megszülessen *(PL 35,1463)*.

Az üdvösségtörténetben újra és újra ismétlődő fejlődési folyamatot látjuk ebben az eseményben. A Teremtő és a Megváltó Isten ugyanaz. Ugy váltott meg minket, hogy a bűn ellenére elérte a teremtés célját. Ezért semmi jót nem rombol le, hanem mindig a meglévő jóra épít, és azt soha nem remélt magaslatra emeli. Az emberi család egységét képviselte Ábrahám és népének története. Ezt az egységet még szorosabbra vonta az Egyházban, és kiterjesztette nemcsak *egy* népre, hanem az *emberiségre*. **Szent Pál** ezt az utóbbi szempontot igyekezett megmagyarázni az efezusi híveknek. "Ő (Krisztus), a mi békességünk, a kettőt (pogányokat és zsidókat) eggyé forrasztotta, és a közéjük emelt válaszfalat ledöntötte, az ellenségeskedést kiküszöbölte... Mint békeszerző, a két népet magában eggyé, új emberré

tette, és egy testben mind a kettőt kiengesztelte az Istennel..." *(Ef. 2,14kk).*

Az Isten szeretetének új jele, új megjelenési formája az **Egyház.** Amint Krisztus embersége tette foghatóvá és láthatóvá Isten irántunk való szeretetét, úgy most az egyházi közösség a Krisztusban kiárasztott szeretet megjelenítője; ezért az Egyház Krisztus **fő-** vagy **törzs-szentsége.** Ami látható volt Krisztusban, az most látható az Egyházban, és az Egyház szentségeiben. Az Egyházról szóló konstitúció így írja le Krisztus és az Egyház kapcsolatát: "Krisztus mindenkit magához vonzott, amikor fölmagasztalták a földről *(vö. Jn.12,32 a görögben).* Amidőn föltámadt halottaiból *(vö. Róm. 6,9)*, elküldte tanítványaira éltető Lelkét, és általa az üdvösség egyetemes szentségévé tette önnön Testét, az Egyházat. Most az Atyának jobbján ül, és folytonosan munkálkodik a világban, hogy elvezesse az embereket az Egyházba, általa szorosabban magához kösse őket, saját testével és vérével táplálja, részeseivé tegye a saját megdicsőült életének." *(LG 48).* Az összefoglalás tömören hangzik, ezért lássuk részletesebben, hogy mi is az Egyház **lényege,** és milyenek **főbb** életmegnyilvánulásai.

Jézus Krisztus "örökké él, hogy közbenjárjon értünk" *(Zsid. 7,25).* Dicsőségében sem szünik meg felénk sugározni Isten jóindulatú szeretetét, és dicsőségében sem szünik meg, mint megdicsőült ember, Istent imádni és neki hálát adni. Az előző fejezetben említett kettős áramlás *(9. lap)* megmaradt annak ellenére, hogy új formát nyert. Jézus Krisztus fölment a mennybe, aminek lényege nem annyira a távozás, hanem az, hogy belépett dicsőségébe. Ezzel nem hagyta el a mi teremtett világunkat, hanem megdicsőült emberségét Istennel egyesítette, és mint a nyílvessző hegye, benne az emberiség elérte célját. Akik még

nem értek el eddig a pontig, azokkal is kapcsolatot tart Lelke által. Ez a kapcsolat éppen azért lehetséges, mert mint említettük, megdicsőült embersége teremtett világunkhoz tartozik. Számunkra pedig elengedhetetlen a testi, látható és fogható kapcsolat, mert csak így tudunk kapcsolatot teremteni embertársainkkal, és vele, a megdicsőült Megváltóval és közvetítővel. Az Isten tiszteletben tartja az embert, és emberi módon közeledik feléje. Ezt az emberi módon észlelhető és érthető közeledést tárja elénk és teszi történéssé az Egyház, a hívek közössége, amiről azt mondja **szent Pál**, hogy a Krisztus teste *(vö. Ef. 4,11 kk)*, megjelenési formája, vagyis **szentsége**. Ennek az új megjelenési formának éltetője a megdicsőült Krisztus Lelke, akit több alkalommal megígért tanítványainak.

A **pünkösdi** motívum, a megdicsőült Krisztus Lelkének kiárasztása nem egyszeri, hanem több alkalommal megismétlődő esemény. (A jeruzsálemi csodát **Szent Lukács** állítja a középpontba. Jézus *felment* Jeruzsálembe, hogy döntő csatáját megvívja, és innen indult el az egész világra a kereszténység. Jeruzsálem tehát *anyaegyháza* a világnak.) A **szinoptikus** evangéliumok (Máté, Márk, Lukács hasonló elrendezésű és szerkezetű írását nevezik *egybenézőnek* a szentírásmagyarázók) és az **Apostolok Cselekedetei** (ami Lukács műve) a Lélek kiárasztását és ennek következtében a jeruzsálemi, majd a többi helyi Egyház megalakulását tekintették a **pünkösdi esemény**nek. A Lélek jelenléte élővé, elevenné és cselekvővé tette az eddig félénk apostolokat és tanítványokat. **Szent János** nem annyira a pünkösdi eredményre, hanem annak forrására irányítja figyelmünket. Jézus csak akkor válhatott a Lélek küldőjévé, amikor megdicsőült *(vö. Jn. 7,39)*. Ennek a megdicsőülésnek döntő pillanata – "ha majd fölemelnek a földről"*(Jn. 12,32)* –

Jézus halála. Ezzel a megváltás megtörtént és az új korszak, az Egyház korszaka megkezdődött. Jézus oldalának megnyitása utat nyit az Egyháznak, és a Lélek működésének. Ez abból is kitűnik, hogy **János** szerint Krisztus a feltámadás napján megjelent tanítványainak és így köszöntötte őket: "Békesség nektek! Amint engem küldött az Atya, úgy küldelek én is titeket. – Ezekkel a szavakkal rájuk lehelt, s így folytatta: Vegyétek a Szentlelket..." *(Jn. 20,21 k).*

Valami csodálatos dolog történt Jeruzsálemben, és onnan terjedt a híre Júdeában, Galileában és az egész világon: A názáreti Jézus, aki meghalt, föltámadt: tovább él, és ennek az életnek élő és csodás jeleit látták azokban a közösségekben, ahol befogadták az "Isten Igéjét" és a Krisztus által küldött Lélek átalakította egész életüket.

A **pünkösdi motívum** terjedése gondolkodásra késztette mindazokat, akik valaha is hallottak Jézusról. Ennek az új eseménynek a fényében értették meg igazán, mit is ígért, amikor azt mondta: "Nem hagylak árván benneteket, hanem visszajövök hozzátok" *(Jn. 14,18).* "S én veletek vagyok minden nap a világ végéig" *(Mt. 28,20).* Ekkor értették meg igazán az **igazi szőlőtőről** szóló példabeszédet, hogy bennük és általuk a megdicsőült Krisztus Lelke működik *(vö. Jn. 15,1-17).* Mindössze pár évvel az első pünkösd után **szent Pál**, aki hallani se akart Krisztusról, így ír a galatai híveknek: "Élek, de már nem én élek, hanem Krisztus él bennem" *(Gal. 2,20).* Ezt a nagy eseményt így foglalja össze az Egyházról szóló konstitúció: "Az Egyház mintegy **szentsége**, vagyis **jele** és **eszköze** az Istennel való bensőséges egyesülésnek és az emberi nem egységének" *(LG 1).* Jele, de nem úgy, hogy elénk tárja egy jövőben építendő vagy beteljesülő esemény tervét, hanem úgy, hogy a földi zarándokútján vándorló Egyházban láthatóvá és

foghatóvá lesz az emberiség egymás közötti és Istennel helyreállított egysége. Eszköze, de nem úgy mint valami szerszám a Mester kezében, hanem úgy, hogy ebben a közösségben tárul a világ szemei elé Isten terve, ami napról napra megvalósulóban van. Az Egyházban élő és működő Lélek **ozmózis**szerűen átalakítja az embereket és így azok új természetüknek megfelelően átölelik Krisztust mint jóbarátjukat, és ezzel átölelik mindazt, amiért Krisztus élt, az Atya akaratát.

Az Egyház lényegét a következő példával lehet szemléltetni. Ismeretlen városban még ha ismerjük is a lakosság nyelvét, idegennek érezzük magunkat. Ha véletlenül egy ismerős arc tűnik fel a tömegben, szinte mágnesszerűen vonzódunk hozzá. Valami több köt bennünket az ismerőshöz, mint puszta emberségünk. Az emberiség nagy családja fajilag egységet alkot, de ezen belül van egy szorosabb, kívánatosabb és boldogítóbb egység, amit úgy nevezünk, hogy **szeretet**. Ez a szeretet az emberré lett Isten szívéből árad ki és vonz magához mindenkit. Ez tartja össze és élteti az Egyházat, és az Egyház feladata, hogy **láthatóvá**, emberileg **érezhetővé** tegye a világ felé ezt a Lélek által létesített és fenntartott szeretetközösséget. Az Egyház tehát azok közössége, akik kibékültek egymással és kibékültek Istennel, akik Istennel és embertársaikkal szeretetközösségben igyekeznek élni. Az Egyház, különösen kiváló tagjai, a **szentek** életében, Isten "eleven módon kinyilvánítja jelenlétét és arcát az embereknek" *(LG 50)*.

Ennek a közösségnek fő életmegnyilvánulásai a **szentségek**. A külsőt tekintve ez a közösség olyan, mint akármilyen más közösség. Uj tagokat fogad be, azokat kiképezi, beosztást ad nekik és segítségükre van, hogy a közösség célját megvalósítsák. De mivel az egyházi közösség **célja**

természetfeletti, így nemcsak megbízást kap a közösség tagja, hanem megkapja a **képességet** is, az új életet, hogy annak erejében a közösség Krisztus rendelte célját megvalósítsa. A család úgy lesz családdá, hogy tagjai szeretik egymást. Szeretettel fogadják az újszülöttet, nevelik, segítségére vannak betegség vagy más válság idején, és amikor felnövekedett egy-egy tag, útjára indítják. Az Egyház is így lesz **Egyházzá**, Isten szeretetét élő és megjelenítő közösséggé.

Az Egyház állandóan ezt a szeretetet közli, mindent azért tesz, hogy az emberek üdvösségét szolgálja, ezért tanít, hírdeti az evangéliumot, ünnepli a liturgiát, gyakorolja az irgalmasság testi és lelki cselekedeteit, hogy eljöjjön az Isten országa. De vannak kiemelkedő pillanatok az ember életében, amelyek döntő hatással vannak egész jövőjére és üdvösségére. Az ilyen pillanatokban az Egyház különösen azzá lesz, aminek Krisztus rendelte: Isten győzedelmes kegyelmének **jele**. Ha ilyenkor nem közölné Isten győzedelmes kegyelmét, nem valósítaná meg és nem váltaná be Krisztus ígéretét: Veletek vagyok a világ végezetéig *(vö. Mt. 28,20)*. "Erre a sziklára építem egyházamat, s az alvilág kapui nem vesznek rajta erőt" *(Mt. 16,18)*. "Amint engem küldött az Atya, úgy küldelek én is titeket. Akinek megbocsátjátok bűneit, az bocsánatot nyer..." *(Jn. 20,22k)* Az egyház az ilyen döntő pillanatokban lesz Egyházzá, üdvösséget közlő eszközzé az ember számára. Az Egyház imádsága a szentséget felvevő személyért a Lélek indítására történő imádság, így azt Isten meghallgatja, és megadja a kért kegyelmet. Ezért mondják a teológiában, hogy a szentségek nemcsak **jelzik**, hanem **közlik** a kegyelmet, amit jeleznek.

Hét döntő pillanatot különböztet meg az Egyház az egyén életében, amikor minden kétséget kizáróan azzá

lesz, aminek Krisztus rendelte, győzedelmes kegyelmének jele. Ezeken a fordulópontokon nemcsak kéri, hanem minden kétséget kizáróan közli is a kért kegyelmet: amikor valakit befogad és tagjává tesz a **keresztség**ben; új feladatot bíz rá a **bérmálás**ban, **egyházi rend**ben vagy a **házasság**ban; segítségére siet élete *(betegség)* vagy lelki élete *(bűn által való szakítás)* kritikus pillanataiban; újra és újra kifejezi és megerősíti a Krisztus és a hivő közötti találkozást az **Eucharisztiá**ban. A **Mester** utasítását követi mindebben, aki szerint csak az mehet be az Isten országába, aki **újjászületik** vízből és Lélekből *(vö. Jn. 3,5)* és ennek az életnek **éltető** eleme az Eucharisztia *(vö. Jn. 6)*.

Amikor valaki hivővé lesz, elsősorban nem valami tételes igazságot fogad el, hanem csatlakozik ahhoz a közösséghez, amit Jézus alapított, és az Ő Lelke éltet. Ez a közösség azzal, hogy befogadja, közli a hivővel az isteni életet. Ezt az életet erősíti, óvja és segíti a többi szentségben. Ha a hivő elfogadja és magáévá teszi a felajánlott kegyelmet, egyre inkább Krisztushoz csatlakozik az egyházi közösségben, és ezzel üdvösségét munkálja addig a napig, amikor találkozik Krisztussal dicsőségében. Ha elutasítja ezt a kegyelmet, elfordul Istentől, ami az emberi élet végső kudarcához, Istennel való szakításhoz vezet.

Az alábbiakban ezekről a **fordulópontokról** lesz szó. A liturgikus **cselekményből**, aminek külső formája egyszerű közösségi cselekmény – vízzel, való lemosás, olajjal való megkenés, hivatal átadása – és az azt kísérő **imádságból** igyekszünk megértetni a bennünket körülvevő és éltető isteni szeretet lényegét és jelentőségét. Az **Isten** szeretetét, ami az egyházi közösséghez tartozó, és általában az **emberek** szeretetében lesz foghatóvá számunkra.

Az élet igenlése a keresztségben

Minden gyermek születését körülveszi a remény és az aggodalom. Az előbbiről kellemesebb írni. A szülők mindenből a legjobbat akarják gyermeküknek, és a mai modern világban erre mérhetetlen lehetőségeik vannak. Ma az új emberke többet láthat a világból pár óra alatt repülő és űrhajó segítségével, mint száz évvel előbb született dédapja egy emberöltő alatt. Nemcsak a világot látja, hanem a mikroszkóp segítségével belelát a természet olyan titkaiba, amelyekről ősei nem is álmodtak. Testi erejét, ügyességét, termelő képességét a legbonyolultabb gépek segítik. Eddig a természet fogva tartotta és lelassította mozgását. Ma az ember a természet ura és úgy alakítja át, ahogy neki tetszik.

A szülők tudatában vannak a lehetőségeknek és nemcsak álmodnak, hanem terveznek és dolgoznak is azon, hogy gyermekük jól érezze magát, hogy boldog legyen. Ennek a boldogságnak múló percei ott vannak a szülők emlékezetében: a siker öröme, hogy megépült a ház, vagy leérettségizett az egyik családtag; a jóbarátok között töltött idő, amikor szerették volna megállítani az órát, hogy tovább tartson a varázslatosan boldogító érzés. Azok a pillanatok, amikor egészen váratlanul és minden érdem nélkül – nem azért, hogy valamilyen szolgálatot viszonozzanak, hanem önzetlenül – valaki örömet okozott nekik és szeretettel vette körül őket. Mindezt akarják a gyermeküknek.

A reménnyel egyidőben megjelenik az aggodalom is. Ezt is közelről ismerik a szülők. Sok reményük derékba tört és megtapasztalták a sikertelenség keserű ízét. Főleg akkor fájt ez legjobban, amikor minden jószándékuk és igyekvésük ellenére az hagyta őket cserben, akitől a legtöbbet és a legjobbat remélték. Felmerül az aggodalom minden betegség alkalmával, amikor a szülők észreveszik, hogy mennyire sebezhető az ember. Ez az aggodalom vak reménytelenséggé fokozódhat egy-egy jóbarát vagy családtag halálakor. – Remény és aggodalom veszi körül a gyermeket. Melyik lesz túlsúlyban és melyik fogja irányítani életét? Hogyan helyezkedjen a gyermek, és merre fordítsa tekintetét a szülő? Ezzel a kérdéssel szemben tanácstalanul áll a mai technikával azonosított tudomány. Nem is mai keletű a kérdés, hanem egyidejű az élet értelmét és célját kereső emberiséggel. Ezt a kérdést veti föl, és erre ad választ a Teremtés könyve. Az egyszerű történetből kiviláglik a férfinek és feleségének kezdeti, reménykedő boldogsága. Egymás iránt való szeretetük és építő-alkotó munkájuk boldogító érzéssel tölti el őket. De boldogságukat pontosan ezen a két területen törte meg valami vagy valaki. Örömben fogant gyermekük kínok között született, és építő-alkotó munkájuk robottá vált. Honnan van ez a rossz, amikor ők csak jót akartak? A Teremtő ekkor felhívta figyelmüket önfejűségükre. Isten lépésről lépésre akarta vezetni őket, hogy az élet művészetét és a boldog élet titkát megtanulják. Az ember úgy határozott, hogy elég magának és a maga feje szerint döntött. Az eredmény siralmas lett. Megsérült az ember, és mint az autószerencsétlenség sebesültje igyekvésével és mozgásával még súlyosabbá teszi a helyzetét. Az ember boldogságkereső próbálkozásai kudarcban végződtek. – Azóta se heverte ki ezt a szerencsétlenséget az

emberiség. A belső seb most is emészti és csökkenti erejét: Miért van az, hogy az áldozatos és odaadó szeretet gyűlöletté fajul? A hallatlan lehetőségek világában miért éheznek oly sokan, és miért nincs tető a fejük fölött? Amikor olyan könnyű a közlekedés és a hírközlés, hogy jószomszédságban élhetnénk a világ másik oldalán élő népekkel, miért választja el áthatolhatatlan szakadék az egyik embert a másiktól? **Szent Ágoston** így jellemezte az ember helyzetét: Orvost hívunk a beteghez, aki, miután megvizsgálta, kijelenti, hogy nem fog felépülni. Ezt mondhatjuk a ma született gyermekről is: *Nem fog felépülni.*

Ilyen reménytelennek tűnik az ember élete. De hála Isten jóságának, aki örök szeretettel szereti az embert és makacssága ellenére sem hagyja el, hanem végbeviszi terveit az emberrel. Az Isten szerető jósága az ember segítségére siet szerencsétlenségében is. Ez az embert segítő jóság nem valami általános jóakarat, hanem az emberré lett Isten, Jézus Krisztus, akiben Isten jósága és emberszeretete megjelent.

Jézus Krisztus ugyanúgy szemben állt a jóval és a rosszal, ugyanúgy reménykedett és aggódott, mint bárki más. Egy dologban különbözött. Abban, hogy minden kísértés, kudarc, szenvedés, sőt a halál ellenére sem a maga feje szerint járt, hanem Atyja akaratát teljesítette. Engedelmes volt, azt akarta, amit az Atya akart. Ő volt az első ember, aki teljes szívvel igent mondott Istennek és Isten igent mondott neki: miután az Atya feltámasztotta halottaiból, felment a mennybe, ott ül az Atya jobbján. Más szóval: az ember helye Isten társaságában van, célja, hogy Istennel éljen szeretetközösségben.

Hála Isten jóságának, az ember helyzete nem kétségbeejtő. Az Atyából kiinduló és Jézus Krisztusban megje-

jelent szeretet újra kapcsolatot teremtett Isten és ember között. Jézus Krisztusban nemcsak Isten szeretete jelent meg, hanem az igazán vallásos és Istent szerető ember is megvalósult. Más szóval: Isten és ember találkozott szerető ölelésben. Ehhez a szeretetközösséghez kell csatlakoznunk, hogy minket is átjárjon és átalakítson, *"istenivé"* tegyen ez a szeretet, és részesei legyünk a szeretetközösségnek. Ez történik a keresztségben. A csatlakozás *"hitvallás"* (ami választásnak vagy állásfoglalásnak is mondható) és vízkeresztség által történik.

Ez az állásfoglalás nem valami elvont szándék, amit a jópélda hatására magáévá tesz az ember, hanem találkozás Krisztussal. Kettős párbeszéd folyik a vízkeresztség előtt a keresztséget kérő *hivő* (gyermek esetén a szülők) és a közösségben élő Krisztust megjelenítő *pap* között. A párbeszéd első részében a keresztelendő ellenemond a sátánnak, minden cselekedetének és csábításának. A római egyházban, ahol ez a szertartás kialakult, ezek a kifejezések valóságos, a keresztény élettel össze nem egyeztethető esetekre (bálványimádás, hitehagyás, emberi élet kioltása) utaltak. A párbeszéd pozitív részében hiába keressük az életnek iránytadó *aranyszabályt* vagy a helyes és jó életet biztosító *törvényeket.* A jó, nemes, felemelő; az élet célja és értelme a hivő részére az Atya, Fiú és Szentlélekben megvallott *hit.* A megkeresztelt ellenemond a sátánnak, és *átadja magát* Krisztusnak. Az ember részéről ez annyit jelent, hogy kitárja a szívét a kegyelemnek, kiteszi magát és enged Isten vonzásának. A lényeges dolog Isten műve. A Krisztusban megjelent és az egyházi közösségben látható isteni szeretet átöleli, magáévá teszi az embert és *istenivé* alakítja *ádámi* természetét. Leveti a régi bűnös embert és fölölti az újat.

Ezt a gyökeres változást a *vízkeresztség*gel fejezi ki az Egyház, ezzel teszi láthatóvá és emberileg fogható történéssé a Krisztus és a hivő közötti találkozást. A vízzel való *lemosás* vagy *alámerítés* nagyon is alkalmas szimbolum erre. Szinte minden vallásban szerepel a víz, ami azt jelképezi, hogy az ember megszabadul mindattól, ami szennyes és elválasztja Istentől, és mint valami kellemes fürdő után megújul, újjászületik.

Mindez nem látszik valami nagy életigenlésnek. Pár csöpp víz, amit a pap rövid imádság kíséretében a megkeresztelt fejére önt a szülők, keresztszülők és a közösség jelenlétében. Bármennyire jelentéktelennek látszik is, a keresztség az élet legfontosabb lépése: az életet állító és harsogó *igen*.

Az ember legboldogabb pillanatait másokkal tölti, kívánja és keresi mások társaságát, csak a másokkal megosztott falat, élmény és szeretet elégíti ki. A keresztségben kinyílik *mások felé* úgy, hogy belép a közösségbe. A klaszszikus **görög filozófia** úgy értelmezte a szabadságot, hogy az ember szabadon határozza meg az életét, úgy teremt, ahogy neki tetszik a politikában, a szociális életben vagy a művészetekben. A **keresztény értelmezés** szerint az ember Krisztus példájára és a benne élő kegyelem ösztönzésére szabadon a *mások* rendelkezésére bocsátja önmagát. Nem önmagáért, hanem másokért, a közösségért él. **Szent Pál** figyelmeztet erre az első *korintusi levél* 12. fejezetében, amikor a *test* hasonlatát idézi és arra buzdítja a híveket, hogy *"törődjenek"* egymással. Az ember nem önmagában, embertársaitól és Istentől elszigetelten, hanem embertársai és Isten felé nyitottan, másokat és nem önmagát szeretve lesz boldoggá. Ezt választja a keresztségben a hivő, és efelé irányítja gyermeke tekintetét a szülő.

A kettős kapcsolat, ami Krisztushoz és az egyházi közösséghez fűzi a hivőt, szorosan egybetartozik. A Krisztushoz való tartozást (ami nem más, mint életében való részesedés) az egyházi közösséghez való tartozás teszi láthatóvá. A szentség *közösségi hatása* jele a szentség-közölte láthatatlan kegyelemnek. A kettő közötti törés a bűn romboló hatásának az eredménye. Megtörténhet ugyanis, hogy valaki az egyházi közösséghez csatlakozik, ugyanakkor útját állja a kegyelemnek. A súlyos bűnhöz való ragaszkodás lehetetlenné teszi az Istenhez való ragaszkodást. Az ilyen esetben a jel *érvényes* lesz annyiban, hogy a közösséghez kapcsolja a hivőt, de *üres* és *hazug* lesz azért, mert nincs mögötte a jelzett isteni élet. Akkor válik újra érvényes és igazi jellé, mikor a hivő a bűnt *kiküszöbölve* életéből újra kiteszi magát Isten vonzásának. A teológia *karakter*nek nevezi a közösségi kapcsolatot azoknál a szentségeknél, amelyek egy *életre szóló* feladatot adnak, és ezért nem ismétli meg azokat az Egyház *(keresztség, bérmálás, egyházi rend szentsége)*. A többi szentségnél, amelyek megismételhetők, mint *lelki ékesség* ismeretes ez a kapcsolat. Az isteni életben való részesedést *kegyelmi hatás*nak nevezik.

A keresztségben Krisztushoz csatlakozunk az egyházi közösségben. A kettő szorosan egybetartozik, és Krisztushoz tartozásunk látható jele a közösség életében való részesedésünk. Istenszeretetünk emberszeretetben lesz láthatóvá, és fordítva: az emberi szeretetben fogja megtapasztalni a világ az Isten szeretetét. A keresztségben nemcsak az ég felé emeljük a szemünket, hanem a közösség felé fordulunk. Nemcsak a mennyország után sóvárgunk, hanem a földön épülő és építendő Isten országában, az Egyházban elfoglaljuk a helyünket és vállalkozunk arra, hogy

megvalósítjuk az Isten akarta, embereket boldogító szeretetközösséget.

A szentségek nemcsak jelzik, hanem meg is valósítják azt, amit jeleznek. A keresztség is nemcsak jelzi, hanem a közösség tagjává teszi a hivőt. Uj életet közöl vele, és a helyes irányba tereli tekintetét. Nem mágikus módon történik mindez egyik pillanatról a másikra, hanem életszerűen. A keresztség a közösség tagjává teszi a hivőt és lehetőséget ad arra, hogy a közösségbe beilleszkedjen, a közösség célját és életét magáévá tegye. A keresztség a *"megtérés"*-nek az az első fontos lépése, amely egy életre szóló feladatra kötelezi el a hivőt. Ennek az életnek az a fő jellemvonása, hogy a hivő nem a saját feje szerint, egyedül és éppen azért tévesen, hanem az isteni szeretet indítására, Isten akaratát követve "mások" szolgálatára szenteli önmagát, és így teszi életét istenszolgálattá.

Bérmálás: a keresztény felelősségvállalás szentsége

Két evangéliumi képpel szeretnénk megvilágítani Jézus fiúságát. Az egyik a 12 éves Jézus a templomban, amikor Anyja kérdésére, *miért tetted ezt velünk?* szinte feddően válaszol: "Nem tudtátok, hogy nekem Atyám dolgaiban kell fáradoznom?" *(Lk. 2,49)* A másik kép **Szent Márk** első fejezetében található, amikor Jézus megkeresztelkedett a Jordánban. Miután kijött a vízből, szózat hallatszott: "Te vagy az én szeretett fiam, benned telik kedvem" *(Mk. 1,11)*. A két esemény elénk tárja Jézus Krisztus *kettős* fiúságát: Fiú, "aki az Atyától született az idő kezdete előtt" és Fiú emberi természete szerint is, aki időben született és emberi módon is engedelmes fiúként élt. A két eseményben említett fiúságot még egy másik szempont szerint is szemlélhetjük, ami nagy vonalakban elénk tárja a *keresztség* és *bérmálás* viszonyát. Az első esemény azt hangsúlyozza, hogy Jézus az Atyának fia, ha szabad ezt a kifejezést használni: a családi kapcsolatot húzza alá. A *keresztség* is befelé, a közösség felé néző, a hivőt Isten családjában fiúvá tevő és meggyökereztető szentség. A Jordán parti szózat a Fiút mint felelős személyt mutatja be, aki vállalja a messiási küldetést. A *bérmálás* is inkább kifelé, a világ felé irányítja a hivő figyelmét, és arra ad kegyelmet, hogy nyilvánosan, mint felelős személy, megvallja Krisztust és vállalja a keresztény feladatot.

Ezt a bérmálásban kapott feladatot régebben a ka-

tonáskodás szimbolumával igyekeztek szemléltetni, A szimbolum nem egészen megfelelő. De mielőtt ellene szólnánk, röviden nézzük meg, honnan is kerülhetett a teológiába?

Szent Ágoston egy gyakorlati problémával állt szemben, amelynek komoly következményei voltak a teológiában. Az Egyház, és az Ágoston korabeli eretnekek, a **donatisták**, szerint amikor valaki hivővé lesz, Krisztust ölti magára és a Szentlélek ajándékát kapja. A donatisták még tovább mentek és azt állították, hogy csak az közölheti ezeket a kegyelmi ajándékokat, aki feddhetetlen életű és az *igazi* Egyházhoz, az ő közösségükhöz tartozik. Ágoston nem ellenezte a szent életet, mégsem fogadta el a donatisták utóbbi elvét. Szerinte a szentségekben nem a pap, hanem Krisztus közli a kegyelmet, amit a pap és a hivő láthatóvá tesz a közösségben. Akár példás, akár rossz életű a szentségek kiszolgáltatója, ha Krisztus nevében cselekszik, Krisztus kegyelmét és a Szentlelket közli. Ezt a *jogi* értelemben vett Krisztushoz tartozást (amit a hívek életében kell, hogy kövessen a személyes szeretet és barátság) igen világosan kifejezte a *katonák* vagy a *rabszolgák* homlokára írt, tulajdonjogot kifejező jel. Akár jó, akár rossz valaki, amíg a jel a homlokán van, gazdájához tartozik. A *jel* fogalmát tovább fejlesztették: nemcsak *tulajdonjogot*, hanem *hasonlóságot* is jelentett a későbbi teológiában. Valahogy úgy képzelhető el, mint a gyermek karaktere, amit szaggatott vonalakban örököl a szüleitől, és ezt a kezdetlegesen meghatározott és kirajzolt karaktert a fejlődő személy kialakítja és magáévá teszi. A keresztségben ilyen kezdeti Krisztus hasonlóságot kapunk, amit az életünk folyamán ki kell alakítanunk. A másik két, karaktert közlő szentségben újabb beosztást kapunk, a bérmálásban a Szentlélek aján-

dékát, hogy a nyilvánosság előtt, kifelé megvalljuk Krisztust, a papságban pedig vezetőszerepet a közösségben. Talán erre a karakterre vezethető vissza a *katonáskodás* szimboluma, ami, mint említettük, nem szerencsés. Bármennyire is hősiesen és vonzóan állítjuk be a katona szerepét, az nem egyeztethető össze az evangélium szellemével. A katonai vállalkozás erőszakos hódítás: még ha védelmi tevékenységről van is szó, akkor is ideiglenes és erőszakos beavatkozás. Az Egyház tevékenysége ezzel szemben állandó és terjedése hasonló a mustármag növekedéséhez, vagy a kovász lassú, átalakító terjedéséhez. A hívek a fejlődő és állandóan változó világban igyekeznek az evangélium tanítása szerint élni. Ez annyit jelent, hogy nap mint nap dönteniök kell, újabb és újabb helyzetekben kell megvalósítaniok az evangéliumot. – Talán az **Apostolok Cselekedetei** olvasása világítja meg legjobban a keresztény felelősség természetét. Az evangélium szerint Isten gyermekeivé és a mennyország örököseivé lettek azok, akik kérték a keresztséget. Mi egyeztethető össze ezzel az istengyermekséggel, milyen legyen Isten gyermekeinek életstílusa a világban? Kövessék továbbra is a zsidó szokásokat? Milyen kapcsolatot tarthatnak a pogányokkal? A pogány isteneknek felajánlott áldozatok húsának egy részét a piacon eladták. Ehetnek ebből a keresztények? Milyen legyen a magatartásuk az állammal szemben? Mi legyen az asszonyok helyzete a társadalomban és a családban?

Mindezekre a kérdésekre nem volt előre megfogalmazott válasz. Az evangélium pár, igen általános elvet adott, és a közösségnek ezeknek a fényében kellett kialakítania a megfelelő magatartást. A tízparancs, a mindenkire kiterjedő szeretet és az aranyszabály: "Amit akartok, hogy veletek tegyenek az emberek, ti is tegyétek velük" *(Mt. 7,12)*

voltak a közösség elvei, amelyek fényében bizonyos értékek felcsillantak előttük: az élet mint Isten ajándéka, a testvériség, ami a szeretet következménye, a szabadság és mások jogainak tiszteletben tartása és az ezeket előmozdító és segítő igazmondás, becsületesség, szelidség és hasonló erények. Ezeket az elveket és értékeket, mint a viharban a lángot, védték és óvták a hivők. Tehát nem katonai vállalkozás, hanem teremtő, alkotó, a jónak egyre nagyobb teret biztosító tevékenység a hívek élete. Ebben a tevékenységben volt segítségükre a Szentlélek. Irányította és erősítette őket, hogy a változó és fejlődő világban az épülő és fejlődő Isten országát természetének megfelelő elvek, az Isten akarata szerint építsék.

A bérmálás szentsége ezzel a *keresztény felelősségvállalás*sal kapcsolatos. Éppen ezért a serdülő korból a felnőtt korba lépő fiataloknak szokták kiszolgáltatni. Az időpont nem fontos. A bérmálás *képességet* ad, és ezt a megbérmált megkapja akkor is, ha a képességet nem is használja azonnal. A pszichológiai és biológiai fejlődés bizonyos fokán, amikor felelős személlyé lesz, a bérmálás kegyelme is működni fog életében.

Lássuk először a *külső* formát, amiből a *belső* tartalomra következtethetünk. A nyugati Egyházban főként a *kézrátétel* jelezte a Szentlélek ajándékát, míg keleten a krizmával való *megkenés*. A forma változott, de a lényeg, a Szentlélek közlése volt mindig az Egyház fő gondja.

Ha valaki hosszabb útra indul, főleg ha megbizatást adunk neki, indulás előtt kezet fogunk vele, megöleljük, vállára tesszük a kezünket és így akarjuk meggyőzni, hogy vele vagyunk még akkor is, amikor távol van. Ősi emberi gesztus a kézrátétel. A bennünk levő erőt így akarjuk átszármaztatni a másik személyre. Mózes így – kézrátétel-

lel – adta át erejét **Józsue**nak és ezért Józsue telve volt Mózes bölcsességével *(M.Törv. 34,9)*. Az Egyház ezt a gesztust vette át, hogy a közösségben élő és működő Szentlelket átadja a felnőtt kor mezsgyéjén álló tagjainak. A mai szertartásban is megmaradt a kézrátétel, amikor a püspök a Szentlélek *hét ajándékát* kéri a megbérmáltakra. Az olajjal való megkenés hasonló jelentőségű – hatalom, erő átadását jelzi, amely képessé teszi azokat, akik megkapták, hogy felelősségtudóan építsék Isten országát. *"Vedd a Szentlélek ajándékának a jelét"* mondja a püspök. Igy jelöli meg a hivő *hivatását*, aki a keresztségben Isten gyermeke lett, most pedig mint felnőtt kell, hogy építse felelősségtudóan Isten országát.

Az előbb idézett **Apostolok Cselekedetei**ben egy bizonyos *érési* folyamatot látunk. Az evangélium irányítását követve igyekeztek a hivők megérteni, mi az Isten akarata számukra. Ebben az érési folyamatban a Szentlélek vezette őket. Napjainkban a fejlődés olyan gyorsütemű lett, hogy szinte napról napra új helyzetekben találja magát a hivő. Régebben az egyes korok élettartama hosszabb volt és lehetőséget adott arra, hogy egységes és az élet minden területére és lehető fordulatára érvényes szabályokat és törvényeket hozzon az Egyház. Pontosan meghatározta, hogy a különböző élethelyzetekben hogyan lehetünk Krisztus tanúi. Ilyen egységes és általános életstílus és lelkiség jellemezte az **Ősegyház** életét az üldözések beszüntetésétől a római birodalom feloszlásáig. Külön kornak tekinthető a **Nagy Károly** által bevezetett reformok kora, majd a **clunyi reform** sugalmazta életsílus, és a **reformáció** után kialakult egyházfegyelem. A nagy kezdeti változást és átalakulást hosszabb ideig tartó, aránylag változatlan életstílus és lelkiség követte.

Ma a változás állandó jellegű lett az élet minden területén. A mai generáció idősebb tagjai emlékeznek a faekére, a kézicsépre, nyomtatásra és a sok porra, amit lenyeltek, amikor kosárral szélnek eresztették a kicsépelt gabonát, hogy a pelyvát és a tiszta szemet szétválasszák. A fiatalok csak hírből ismerik ezeket a több ezer éven át használt tárgyakat és munkamódszereket, mert a mezőgazdaságban csak a legmodernebb gépeket látják. Mindez a változás szinte egy generáció alatt történt. Ugyanilyen változások történtek az élet minden területén. Hogyan lehet valaki Krisztus tanúja és hogyan követheti az evangéliumban ajánlott életstílust a modern világban? Az Egyház tudatában van ennek a változásnak és egyre inkább a *lényeges elveket* hangoztatja, hogy ezeket szem előtt tartva, és a Lélek segítségére támaszkodva, a hivő azokat megvalósítsa sajátos körülményei között. Lássunk egy példát mutatóba. Krisztus követője nem a test, hanem a lélek és a belső ember indítását követi *(vö. Gal. 5,19,22)*. Ezt akarta elérni az Egyház azzal, hogy előírta a pénteki hústól való megtartóztatást és a böjtöt. Az *elv* ma is érvényes, de annak *megvalósítása*, az önmegtagadás és fegyelmezés *módja* a hivőre van bízva.

A híveknek ma ugyanúgy szükségük van a Lélek vezetésére és segítségére, mint az Egyház alapításakor. Pár olyan területet említünk, ahol bőséges alkalom nyílik a tanúskodásra. Az előbbi korokban a társadalmi szokások vagy a polgári törvények védelmeztek bizonyos keresztény értékeket. A hivők meggyőződésből, mások pedig kényszerűségből követték ezeket az elveket. Vegyük példának a *házasság* és a *születendő élet* védelmét. Mindkettőt védték az állami törvények a legtöbb országban. A *válást* a társadalmi szokások is ellenezték, mert a válni akaró személyt rendszerint nem fogadta vissza a családja, és főleg a

nők esetében lehetetlenség lett volna egyedül megélni. Ezért, ha nem is meggyőződésből, de kényszerűségből tovább viselték sorsukat. Ma mind a két területen mind az állami törvények, mind a társadalmi szokások elnézőbbek. Követhetik a hívek ezt az új irányt? Összeegyeztethető a válás és a születendő élet megszüntetése az evangélium szellemével? A hivő nem mondhatja azt, hogy ez más lapra és nem a valláshoz tartozik, mert az evangélium nagyon is nagyra becsüli a férfi és a nő közötti szeretetet, és Isten legnagyobb ajándékának tartja az emberi életet. Az új, és ezeket az értékeket nem sokra becsülő légkörben kettőzött fontosságú, hogy a Lélek kegyelmével együttműködve tanúskodjanak a hívek, és életükkel sugározzák az evangélium szellemét.

Naponta újabb és újabb mozgalmak indulnak: környezetvédelem, az emberiség egységének előmozdítása, kisebbségi csoportok jogainak biztosítása és a különböző árnyalatú politikai pártok, amelyek nemcsak az élet evilági oldalát, hanem az ember egész életének irányát befolyásolják. A hivő nem zárhatja el magát a világtól, mert hivatása szerint a világot kell átalakítania úgy, hogy abban az Isten akarata, a Teremtő által elképzelt értékek kapjanak erőre. Melyiket, mennyiben támogassa a hivő? Melyik az a mozgalom, amely nemcsak jelszavakkal, hanem valóban érleli a Lélek gyümölcseit, ami "szeretet, öröm, békesség, türelem, kedvesség, jóság, hűség, szelídség, önmegtartóztatás" *(Gal. 5,22)*.

A **második vatikáni zsinat** *Az Egyház a mai világban* című lelkipásztori rendelkezése *(Gaudium et Spes)* több olyan területet jelöl meg, ahol az evangélium szellemében tanúskodni *kell* a híveknek. Erre készít föl és erre ad különös kegyelmet a bérmálás szentsége. A Szentlélek a-

jándékát adja, mint ahogy **Jézus** emberségét is fölkente a **Lélek** messiási küldetésére *(Mk. 1,10)*: ennek a Léleknek erejében ellenállt a gonosznak *(vö. Lk. 4,14)* és megtette az Atya akaratát. Ennek a Léleknek ajándékát közli a bérmálás szentsége, és ez a Lélek arra ösztönzi majd az egyházi közösségben felelősséget vállaló hivőket, hogy az egyházi közösségben felhalmozott bölcsességet és tapasztalatot figyelembe véve és arra támaszkodva a mai változó világban Krisztus *hűséges tanúi* legyenek. "A bérmálás szentsége még tökéletesebben köti őket az Egyházhoz: a Szentlélek különleges ereje gazdagítja őket, és így szorosabban kötelezve vannak rá, hogy Krisztus igazi tanúiként szavukkal és cselekedetükkel egyaránt terjesszék és védelmezzék a hitet" *(LG 11)*.

Az Eucharisztia
az Egyház és az emberi élet csúcspontja

Szent János első levele bevezetőjében szinte túlzóan hangsúlyozza, mennyire látható és fogható volt Jézus Krisztus az Apostoloknak: "... amit hallottunk, amit szemünkkel láttunk, amit szemléltünk és amit kezünkkel tapintottunk: Az élet Igéjét hírdetjük nektek" *(1.Jn. 1,17).* Evangéliumában pedig arról értesít, hogy mennyire megbotránkoztak páran tanítványai közül, amikor Jézus ígéretét hallották, hogy mint élő kenyér velük marad, és azoknak, akik magukhoz veszik, örök életet ad. "Kemény beszéd. Ki hallgatja? ... Tanítványai közül sokan visszahúzódtak, s többé nem jártak vele" *(Jn. 6, 60 és 66).* Az emberi természet követeli a fogható és látható jelenlétet. A legelvontabb és legszellemibb gondolatainkat is hasonlatok útján igyekszünk érthetővé tenni. De ez az ismereti mód hátrányt is jelent, mert nagyon leszűkíti és korlátozza ismeret és képzeletvilágunkat, sokszor nehézzé, máskor meg szinte lehetetlenné teszi, hogy kapcsolatot teremtsünk a szellem és lélek örömteli, gazdag és egész személyiségünket újjá és teljesebbé tevő világával. A problémát így lehetne összefoglalni: **Ha érteném, könnyebben hinném.** Ezt mondjuk minden ismeretlen dologról és ezt mondjuk az Egyházról és annak tanításáról. Az Egyház erre ezt válaszolja: Ne válaszd szét a kettőt, hanem engedd, hogy a kettő kölcsönösen segítse egymást. A megértés és a hit, amit a bibliai értelemben úgy határozunk meg, mint Istenre irányuló bizalommal teli szeretetet, állandó dialógusban vannak. Minden

személyes kapcsolat erre a kettős alapra: ismeretre és szeretetre épül. Az Egyházról formált ismeretünk alapja a Szentírás, az Egyház története, jogi szervezete, szokásai és fizikai jelenléte. Mindebből az Egyház megismerhető, de ez az ismeret nagyon is hiányos, és félő, hogy önmagában nem vonzó. Az Egyházat nem elég ismerni, azt meg kell tapasztalni abban a szeretetben, ami az Egyház tagjainak életéből kiárad az egész világra. Az Egyházat ott tapasztalhatjuk meg, ahol ketten-hárman összejönnek és Krisztus szeretete átjárja őket. Ez a megtapasztalás új fényben fogja feltűntetni az előbb említett ismeretet. Az ismeret és élmény kölcsönösen segítik és elmélyítik egymást.

A II. vatikáni zsinat szerint "a szentmiseáldozatban mint az egész keresztény élet forrásában és tetőpontjában részesednek" a hívek *(LG 11)*. Mondottuk már, hogy az Egyház Krisztus főszentsége. Ennek a fő- vagy törzs-szentségnek központja és éltetője az Eucharisztia ünneplése. (A görögben az Eucharisztia hálaadást jelent. Ezzel a lényegre utaló kifejezéssel mutatott rá az Ősegyház áldozatának lényegére, ami hálaadás.) Az Eucharisztia is intézmény, amennyiben Krisztus utasítását követve: "Ezt tegyétek az emlékezetemre" *(Lk. 22,19)* az Egyház előírja, mikor, milyen formában és milyen magatartással ünnepeljék a hívek az Eucharisztiát. Ugyanakkor ezen az "intézményen" belül tapasztalható meg a legélményszerűbben az Egyház. Ebben a hálaadó ünneplésben megéli, kifejezi, elmélyíti, tehát megvalósítja és a világ elé tárja a hívek közössége az Isten tervét: a Krisztusban összegyűlt közösség szerető találkozását Istennel.

Mi az emberi, "kultúrtörténeti" alapja az Eucharisztiának? Az Isten szeretete – mint említettük – emberileg fogható, látható szimbolumokban jelenik meg és fejti ki

hatását. Krisztus nem változtatta meg ezt a jelentést. Az ember-formálta szimbolumokat tovább fejlesztette és azoknak új és mélyebb értelmet adott. Igy tárta elénk emberileg fogható módon Isten szeretetét. Vizsgáljuk meg közelebbről ezt az emberi alapot.

Az ember átalakítja a körülötte levő világot. Kőből házat épít, búzából lisztet őröl és kenyeret süt, a szőlőből bort sajtol, hogy biztosítsa és teljesebbé tegye életét. Alapjában véve ezek a tevékenységek az ember biológiai életével kapcsolatosak és azt szolgálják. A házat azért építi, hogy az menedéket nyújtson; kenyeret azért süt, hogy fenntartsa életét; a pohár borral segíti emésztését és emeli jókedvét. De az alapvető cél mögött meghúzódhat egy másik, nem közvetlenül biológiai életünket érintő szándék. Valaki emeletesre építi a házát a falu közepén, hogy ezzel kifejezze, milyen fontos személyiség. Vagy lakomát rendez azért, hogy hálaját vagy örömét kifejezze, vagy valami nagy eseményt ünnepeljen. A nagy ház és a bőséges lakoma nem csak a biológiai életet szolgálja. A háziasszony által felszolgált étel és a házigazda bőségesen kínált bora elsősorban nem azt célozzák, hogy a vendégek éhségét és szomját csillapítsák. Az új helyzetben, a lakoma keretében és nem büffében felszolgált étel és ital új értelmet kap. A lakomát rendező házaspár ezzel fejezi ki és egyre jobban elmélyíti a meghívottak iránt érzett szeretetét, megbecsülését és barátságát. A biológiai életet tápláló ételt és italt a barátság jelképévé alakítja át az önmagát szimbolumokban kifejező ember. A lakoma nemcsak jele, hanem megélése ennek a barátságnak.

Az Eucharisztia ünneplése egy ilyen ősi hálaadó lakomára vezethető vissza. Nemcsak embertársaival, hanem az Istennel megélt barátságát is a lakoma ünneplésével fejezte ki a hivő ember. Megtaláljuk ezt a lakomát a Kánaán-

ban élő és a természet erőit imádó törzsek között, még mielőtt a zsidók elfoglalták az ígéret földjét. Aratás előtt kisöpörték a magtárból a régi, kevésbé csíraképes magot, nehogy az újjal keveredjen. Mielőtt az újat behordták volna, első gondolatuk a bőség és termés istenéhez vagy istennőjéhez fordult, és az új "életből" rögtönzött, kovásztalan kenyérrel hálaadó lakomát rendeztek. Mielőtt az ember élvezné az új termést, az isteneknek ajánlotta az első falatot, hogy ezzel háláját kifejezze.

Isten sugallatára Izrael prófétái újabb értelmezést adtak a régi lakoma szimbolumnak, amiben kifejezték Izrael hitét. Izrael Istene nemcsak a természet, hanem a történelem élő Istene volt. Nemcsak a tavasz és ősz állandóan visszatérő ritmusát tartotta fönt, hanem népe érdekében belenyúlt a történelembe, hogy megmutassa hatalmát és megmentse népét. Isten kimagaslóan nagy tette volt népének kiszabadítása Egyiptomból. Ezért nemcsak a termésért, hanem főleg nagy tetteiért adtak hálát Istennek. Igy a hálaadás gondolata kibővült, a vacsora mélyebb jelentést kapott anélkül, hogy előbbi értelmét elveszítette volna. A kovásztalan kenyér mellé odakerült az áldozati bárány. Hálát adtak Istennek a föld terméséért, és főleg megemlékeztek nagy tetteiről a bárányvacsora keretében. Ez a hálaadó megemlékezés nem egyszerűen a múlt visszaidézését jelentette, hanem azt, hogy csatlakoztak a történelemben dolgozó és magát kinyilatkoztató Istenhez: kifejezték, megújították és elmélyítették hitüket.

Ugyanezt a szimbolumot vette át Jézus is. Most már nem ember, nem is az Isten sugallatát követő próféta, hanem maga az Isten-ember adott új értelmezést a régi szimbolumnak. Az új értelmezés abban az irányban halad mint a régi, és magában foglalja a hálaadás gondolatát. U-

gyanakkor messze fölülmúlja a régit, mert az új értelmezés Jézus Krisztus szándékát fejezi ki.

A vacsora fordulópont Jézus életében. Azért lett emberré, hogy bemutassa fogható módon Isten irántunk való szeretetét és hogy úgy éljen, mint ahogy nekünk kellett volna élnünk kezdettől fogva az Isten tervei szerint. Ez az Istennek tetsző élet az Atya akaratának teljesítése, a dolgok eredeti rendjének visszaállítása. Csak az Atya akaratát kereste egész életében, és most eljött a pillanat, hogy igen nehéz körülmények között is kimutassa az Atya iránti hűségét.

Legmeghittebb barátai vannak vele, akikkel több alkalommal vacsorázott, és minden találkozás egyre jobban elmélyítette a velük való barátságot. De ez a vacsora különös. Jézus tudja, hogy eljött az idő, hogy az Atyához menjen, ezért egy prófétai cselekményben fejezi ki életének leglényegét, amit örökségként tanítványaira, a jövendő Egyház oszlopaira hagy. A vele levő tanítványok ismerték a zsidó hagyományokat és ismerős volt előttük a szentírásban sokszor előforduló prófétai cselekmény *(Jer. 19,11. Ezech. 4,1-3; 5,1-5)*. A prófétai cselekmény nem csak szóban, hanem egy kifejező szimbolummal mutat rá a jelenben máris érvényes isteni akaratra. Az utolsó vacsora ilyen prófétai cselekmény **Szent Márk** leírása szerint – ez a legrövidebb, így valószínűen a legrégibb evangélium – *(Mk. 14, 12-16)*. A vacsora előtti és utáni események jövendölések, amelyek feltárják a tanítványok előtt a jövő titkait. Jézus két tanítványát előreküldte a városba, hogy majd szegődjenek egy vizeskorsót vivő emberhez és kérdezzék meg tőle, hol van a vacsora terme. A városba érve megtalálták a vizeskorsót vivő embert, aki megmutatta nekik a termet. A vacsora után előre megmondta szenvedését, a tanítványok

szétszóródását és Péter árulását.

A vacsora alatt megtört kenyér és kiöntött bor szintén jövendölés. Jézus így tárja tanítványai szeme elé elhatározását, teljes önátadását az Atyának, amit másnap vértanúságával örökre megpecsételt. Az utolsó vacsora az Ujszövetség áldozata. Az Ószövetségben az ember javainak feláldozásával jelezte Istenhez való hűségét. Az Ujszövetségben Jézus önmagát adja úgy, hogy még a legmostohább körülmények között is hű marad Atyja akaratához. A vacsora szimbolikus cselekményében ugyanaz a hűség és Istenhez ragaszkodás tárul elénk, mint másnap a keresztfán.

A világ úgy vélte, hogy ezzel pontot tett Jézus életére. De az Atya nem hagyta el hűséges Fiát szenvedésében, sőt még halálában sem. Föltámasztotta halottaiból, bevezette dicsőségébe, ahol örökké él. Jézusnak ez az "átvonulása" a változó világból az örökkévalóságba, új irányt és új értelmet adott a történelemnek. Benne az első ember elérte Isten-rendelte célját. Amint említettük *(9-10 ll.)*, Jézus Krisztus feltámadásával a teremtés egy új létezési formával gyarapodott, az Isten és ember találkozott, aminek az eredménye a dicsőséges élet, ami az emberi élet beteljesülése és legmagasabb foka. Ez az igazi élet örökkétartó valóság. Ehhez az új élethez, aminek lényege Jézus Krisztus maradéktalan önátadása az Atyának, kell csatlakoznunk, hogy "Őáltala, Övele és Őbenne" mi is elérjük életünk célját és beteljesülését. Azért ünnepli az Egyház az Eucharisztiát, hogy ezt a csatlakozást lehetővé tegye.

Mielőtt az Eucharisztia ünnepléséről szólnánk, egy rövid pontban emlékezzünk meg az Eucharisztia dinamikájáról. Az ember általában, de főleg a modern ember, a jövő felé néz és azon fáradozik a jelenben, hogy a reménybeli és a lehetőségek világában lévő jövőjét megalapozza. Az

Eucharisztiánál ez fordítva van. Itt nem a jelen van a jövőre hatással, hanem a Jézus Krisztusban beteljesült "jövő" *(eszkaton)* belép az ember jelenébe, hogy azt átalakítsa. (Az *eszkatológia* a végső dolgokra utal, nem olyan értelemben, hogy azok megszűnnek, hanem hogy Isten tervei szerint elérik céljukat. Ez Jézus Krisztusban történt meg először, ezért Ő az *Eszkaton*, az Isten szerint végső formáját elért új élet soha el nem múló birtokosa.) A megdicsőült Krisztusból kiáradó kegyelem (új élet) a keresztségben magához öleli, a többi szentségben, főleg az Eucharisztiában, egyre jobban átalakítja, istenivé teszi az ember életét. Elsősorban nem mi dolgozunk Istenért, hanem Isten dolgozik értünk, átalakít, hogy így új természetünknek megfelelően vágyódjunk életünk értelme és legfőbb java, az Isten után.

Térjünk azonban vissza előbb említett kérdésünkhöz: Mi történik, amikor az Egyház az Eucharisztiát ünnepli? – Amikor a hívek közössége a vacsora keretén belül hálatelt szívvel megemlékezik az Ur haláláról *(1.Kor. 11,26)*, a Jézus Krisztusban beteljesült találkozás eredménye, Jézus Krisztus megdicsőült embersége (eszkaton) belép az életünkbe a kenyér és a bor színe alatt. Igy közli velük életét, fokozatosan átalakítja és szorosabb egységbe vonja őket egymással és Önmagával addig a napig, amíg "el nem jön" dicsőségében és színről színre találkoznak vele *(vö. 1.Kor. 13,12 k.)*. Akkor majd megszünik a hit, és örök jelenné lesz a hívek életében is a boldogító és életüket egészen betöltő találkozás.

A megdicsőült Krisztus jelenlétének módját a kenyér és a bor színe alatt emberi ésszel nem tudjuk teljesen felfogni. Nem csupán evilági, hanem természetfeletti eseménnyel állunk szemben, ahol az Isten szava az irányadó. Az Egyház Krisztus szavait úgy értelmezi, hogy az Eucha-

risztiában jelen van Krisztus leglényege, Isten irántunk való szeretete, ami Jézus Krisztusban megjelent és az ember Krisztus Jézus tökéletes Istenimádása, azé a Krisztusé, aki dicsőségében sem szűnik meg közbenjárni értünk *(vö. Zsid. 7,25)*. Az isteni és emberi szeretet, ami Jézus Krisztus emberségében megjelent és megdicsőült, jelen van közöttünk az Eucharisztiában látható módon, mint életadó áldozat és eledel. A legújabb pápai iratok és a modern teológia főleg *két* szempontot hangsúlyoznak az Eucharisztiával kapcsolatban. Egyrészt, hogy *valóságos* jelenlétről van szó, másrészt, hogy ez a jelenlét *hatékony* Nem olyan, mint valami legszentebb ereklye, ami elérhető számunkra, de őmaga teljesen passzív. Jézus Krisztus jelenléte valóságos és személyes jelenlét, ami annyit jelent, hogy cselekvő és kifejti hatását.

A valóságos jelenléttel kapcsolatos elméleteket és problémákat nem tudjuk ilyen szűk keretek között tárgyalni. Itt csak két téves végletet, ami újra és újra előjön az Egyház történetében, szeretnénk említeni. Téved az Egyház szerint az, aki azt véli, hogy a kenyér és a bor a valóságos, de tőlük független és távol álló Jézus Krisztusra utalnak. Az emlékvacsora alatt átváltoztatott kenyér és bor színe alatt a megdicsőült Krisztus leglényege, Istensége és megdicsőült embersége van jelen. A másik véglet szerint Krisztus emberi módon érzékelhető teste van jelen. Valóságos, lényegi, ugyanakkor a mi fizikai világunk eszközeivel nem mérhető és érzékelhető jelenléttel állunk szemben. A valóságos jelenlét talán érthetőbb lesz, ha meggondoljuk a másik fent említett szempontot, a cselekvő jelenlétet.

A filozófia éles határt húz a tárgyak *közömbös* és a személyek *állástfoglaló* jelenléte között. A tárgyak jelenléte közömbös, mindenkinek egyformán szól. A személyek

jelenléte cselekvő. A szeretet közelebb hozza, a gyűlölet eltávolítja az embereket. A személy közömbös jelenléte is állásfoglalást jelent. Jézus Krisztus jelenléte *személyes* jelenlét, így *állásfoglalás* mellettünk. Értünk lett emberré, értünk maradt itt az Eucharisztiában azért, hogy belevonjon áldozatába és természetfeletti életünket táplálja. Ezt a két kérdést tárgyaljuk még röviden: Hogyan kapcsol áldozatához Jézus Krisztus, és hogyan táplálja természetfeletti életünket?

Mint említettük, Jézus áldozata vértanúság, az önátadás leghősibb foka. Azért jött, hogy az Atya akaratát teljesítse *(vö. Zsid. 10,9)*, és ezt úgy teljesítette, hogy nem magáért, hanem "másokért", azaz értünk élt. Ezt a másokért dolgozó, mások javát kereső életmódot ajánlotta követőinek is: "Aki meg akarja menteni életét, elveszti. Aki elveszti értem és az evangéliumért, az megmenti életét" *(Mk. 8,35)*. Ha a búzaszem "elhal, sok termést hoz" *(Jn. 12,25)*. Jézus halála és magunk elvesztése olyan lehetetlennek tűnik számunkra, hogy ösztönösen elfordulunk, és nem vizsgáljuk meg gondosan a szavak értelmét. Nem életellenzésre vagy önmagunk megrövidítésére buzdítanak ezek a szavak. Ellenkezően: több életről és életünk tökéletes kivirágzásáról beszélnek. Az ember igazi boldogságának a titka, hogy másokért és nem önmagáért él. Nemde akkor vagyunk a legboldogabbak ebben az életben, ha azért élünk, akit igazán szeretünk? A szeretett személynek, a "másnak" szentelt élet az igazi boldogság titka. Jézus életéből, halálából és feltámadásából az is kitűnik, hogy ez az élet végső értelme és az örök boldogság titka.

Az Egyház az Eucharisztia ünneplésekor Jézus másoknak szentelt életéről, annak legkimagaslóbb eseményéről, haláláról és feltámadásáról emlékezik meg. Ezzel nem a

múltba száll vissza, hanem Jézus Krisztus *örök jelenű* önátadásához csatlakozik és így azt a lelkületet, ami Jézus Krisztusban megvolt, magáévá teszi *(vö. Fil. 2,5)*. Az emlékvacsora ünneplésekor elmélyül a barátság és a szeretet Krisztus és a hívek között. Jézus Krisztus lelkülete, az általa szerzett új élet, átjárja a vacsora résztvevőit, és azok a maguk kis világában igyekeznek tovább terjeszteni és sugározni ezt a lelkületet. Ennek a lelkületnek jellemzője az Atya iránti *hálás*, és az emberek felé kiöntött *áldozatos* szeretet. Jézus szavakban is, de főleg azzal fejezte ki háláját, hogy az Atya akarata szerint élt és azon volt, hogy visszaállítsa a teremtés Isten-rendelte igazi rendjét és így kiterjessze és megvalósítsa Isten országát. A vallásos ember tudatában van annak, hogy az egész teremtés, beleértve a saját életét is, Isten ajándéka. Háláját kifejezi szavakban is, amikor imádságos lélekkel dicséri az Istent, de főleg azzal mutatja meg, hogy csatlakozik Krisztus lelkületéhez: az Atya akarata szerint él és azon fáradozik, hogy visszaállítsa a dolgok igazi rendjét és így megvalósítsa Isten országát, az Isten és az emberek közötti szeretetközösségét, ami Jézus Krisztusban van. Ez az átalakulás nem pillanatnyi változás, hanem egy életre szóló feladat. A keresztségben kaptuk a hivatást és az új élet csíráját. Ezt fejleszti, táplálja, erősíti bennünk az Eucharisztia.

A hivő elviszi a misére hétköznapjait, lehangoló sötét perceit és időnként felcsillanó, rövid, örömteli pillanatait. Elkíséri őt a templom küszöbén túl, egészen az oltárig, valami gonosz hatalomtól származó kísértés, ami újra és újra azt mondja, hogy semmi értelme az életnek, vagy esetleg csak az, hogy az a miénk, amit megkaparinthatunk és megeszünk. Talán egy-egy pillanatra felébred benne a remény és a bizakodás, és azt reméli, hogy ezek majd erőre kapnak

a templomban. Itt vagyok Uram, úgy ahogy vagyok, az egész életem, amit a kenyér és bor jelez. Figyel az Isten szavára és attól vár eligazítást. Erre az élet értelmét kereső, égető kérdésre nemcsak szóban, hanem prófétai cselekményben, a *múltra*, Krisztus halálára és feltámadására és a *jövőre*, az Istennel való találkozásra utaló lakomában jön a válasz. Krisztus halálát és feltámadását ünnepli az Egyház hirdetve azt, hogy Isten tervei beteljesülnek, mint ahogyan beteljesült Krisztusban, úgy beteljesül a hívek életében is. (Halálodat hirdetjük, Urunk... *vö: Urfelmutatás után.*) Aki a hitből fakadó igennel válaszol erre a hitvallásra, Krisztussal találkozik és így az üdvösség *történéssé* lesz életében. Aki elfordul és a maga feje szerint rendezi be életét, az eltávolodik Istentől. Az Eucharisztia ünneplése hitvallás, amelyben az Egyház kifejezi és megvalósítja az emberi élet Isten-rendelte és az egyházi közösségben kibontakozó célját: az Isten és az emberek közötti szeretetközösséget. Ez a szeretet elmélyül minden ünneplésben és eléri tökéletességét akkor, amikor színről színre látni fogjuk azt, akivel minden ünneplésben találkozunk.

Egy igen egyszerű, de mivel gyermekeké az Isten országa és azok értik igazán annak nyelvét, nagyon is találó élménnyel szeretném megvilágítani, hogy mi is történik az Eucharisztia ünneplésekor. Összeszedetten vonultam misézni egy vasárnap az első padsor előtt, amikor egy kis kéz, mint valami vasúti jelző kiugrott és nagy igyekezettel azon volt, hogy kerek mosolyú tulajdonosára hívja a figyelmemet. Mint a legkisebb orgonasíp állt négy fiútestvére mellett a négy éves kislány, akinek arcán a kigyúlt öröm azt sugározta: ismerlek – örülök, hogy találkoztunk. "Összeszedettségem", vagy talán jobb lenne azt mondani, hogy az ilyen alkalmakkor "illő" hűvösségem és édesanyjának

szúrós tekintete az ilyen alkalommal "nem illő" viselkedése miatt megfagyasztotta mosolyát és jókedvét. A mise végén újra találkoztunk a templom előtt és szinte elkeseredett hangon korholt: "Integettem, miért nem intettél vissza?" – Nem tudtam, mit válaszoljak, mert igaza volt. Az *emmauszi tanítványok* felismerték Jézust a kenyértörésben *(Lk. 24,31)*. A kenyértörésben és az erre összegyűlt hívekben a *hit fénye* felismeri Krisztust. Az összegyűlt hívek közössége azzal, hogy *egy* asztal köré ül, kifejezi, hogy egy Atya gyermekei és egymásnak testvérei, és ezt a hitvallást igyekeznek megvalósítani életükben. Ha az Eucharisztia nem változtatja meg életünket, ha soha még eszünkbe se jut, hogy az ott kifejezett hitvallást megvalósítsuk és az ott kapott kegyelemnek szabad teret engedjünk életünkben, akkor úgy állunk az oltár mellett mint Judás, aki jelen volt, de utána megtagadta Mesterét.

Az Eucharisztia vételének is az a célja, hogy életünket átalakítsa. A legtöbb pogány vallásban és később a zsidók között is az áldozatot áldozati lakoma követte. Az áldozati eledel elköltésével részesedtek az áldozatban és – mint előbb említettük – ez jelezte az Isten és az ember közötti barátságot *(vö. 1.Kor. 10,14-22)*. Az étel és ital a biológiai értelemben vett életet táplálja. Ugyanez az étel és ital a barátság és megbecsülés jele lesz az ünnepi lakomában. A Krisztus testévé és vérévé átváltoztatott kenyér és bor táplálék lesz a legnemesebb értelemben, mert nemcsak testi életünket, nemcsak embertársainkkal való egybetartozásunkat, hanem az Isten és az emberek közötti szeretetközösséget, *örök életünket*, ami Krisztusban van, táplálja. "Én vagyok a mennyből alászállott élő kenyér. Aki e kenyérből eszik, örökké él" *(Jn. 6,51)*. Krisztus testét vesszük az Eucharisztiában, hogy egyre jobban Krisztus testévé váljunk

az Egyházban. Jézus Krisztus leglényegét, szeretetét vesszük magunkhoz, hogy az hatékony legyen bennünk és kivirágozzon a testvéri közösségben. Azért ünnepeljük és azért vesszük magunkhoz a szent Eucharisztiát, hogy bennünk az Isten szeretete kivirágozzék, hogy a mi kis világunkban megvalósítsuk a dolgok igazi rendjét, felépítsük az Egyházat, azt a szeretetközösséget, amelynek tagjai lettünk a keresztségben. Ez a szeretetközösség – ami örökké megmarad – az Egyház és az ember célja.

A kiengesztelődés szentsége: Pálfordulás életünkben

A liturgikus konstitúció a következő utasítást adja a kiengesztelődés szentségével kapcsolatban: "Át kell újra vizsgálni a töredelem szentségének szertartását és formáját, hogy azok a szentség természetét és hatását világosabban kifejezzék" *(SC 72)*. Az előbbi korok liturgikus gyakorlata is ezt célozta, de az egyházban jelen van az emberi elem is és ennek következtében a jól induló gyakorlat túlzóvá lesz, vagy az önmagában helyes és jó szokás megkövesedett és gépies gyakorlattá válik. A régi rítusnak sok jó oldala volt: lényegremenő, gyakorlati, a hivek javát néző és lelki előmenetelét sokban segítő szokás volt a gyóntatószékben történő kiengesztelődés. De amint a zsinat utasításából látszik, ez a gyakorlat nem fejezte ki eléggé világosan a szentség természetét és hatásait. Amit a teológia tanított a kiengesztelődés szentségéről, nem volt szembetűnő és világos a liturgiában. A teológia szerint Isten személyes megbocsátó szeretete éri el az embert a bűnbánat szentségében, az ember kibékül az Istennel úgy, hogy az Atya gonoszsága ellenére is magához öleli. Ez valahogy nem volt világos abból, hogy valaki felolvasta a pontos bűnlistát és feloldozást kapott. A kibékülés az egyházi közösség útján történik a teológia szerint. Lehet, hogy a gyónás nagy lelki békét teremtett a bűnbánó lelkében, de kevés jelét láttuk annak, hogy kibékült embertársaival. Egyes vidékeken néha ez a gyónás előtt történt, amikor a templomba menet bejelentették: "Gyónni megyek, bocsáss meg mindennapi botlásaimért".

– A kiengesztelődés gyógyulást és üdvösséget közöl; aminek szintén nem láttuk jelét, mert a szentség kiszolgáltatása bírói ítélet benyomását keltette. Még egy túlzást, ami talán a legfontosabb, szeretnénk megemlíteni. A régebbi gyakorlat túlzottan nagy szerepet juttatott a hívek életében a bűnnek, úgy hogy lelki életük sokszor kimerült az önmaguk vizsgálásában és a bűn elleni küzdelemben és nem maradt erejük, hogy a kereszténység lényegét, a szeretetet gyakorolják. Nem célunk, hogy a fenti vádakat bizonyítsuk, és az se célunk, hogy követ dobjunk a múltra. Mindössze pár eltolódásra hívtuk fel a figyelmet, azokra, amelyek talán a zsinati atyák gondolataiban is felmerültek és arra késztették őket, hogy a fent említett reformot ajánlják.

Ujra egy mindennapi eseménnyel szeretnénk megvilágítani az Egyházban történő kiengesztelődés természetét és lényegét. A családi hasonlat jogos, mert az Egyház az Isten családja, és Isten soha nem rontja le a természetes értékeket, hanem azokra épít, és azokat a kegyelem útján kivirágoztatja. Megtörténik, hogy a rendetlenkedő gyermeket kiküldik az asztaltól. Bizonyos idő után a szülők kis megbeszélést tartanak vele, amiben rámutatnak a gyermek hibájára és jelzik, hogy a jövőben hogyan változtassa meg viselkedését, hogy a családban jól érezze magát. A szülők részéről nyilvánvaló a jóindulatú és segítőkész szeretet. A gyermek csak később fogja észrevenni, milyen nagy hálával tartozik szüleinek nagy jóságukért, hogy segítették fejlődésében. Lényegében ezt a formát követte az első századok bűnbánati gyakorlata. Azokat, akik nem éltek az evangélium tanítása szerint, a közösség feje, a püspök, figyelmeztette, hogy változtassák meg életüket. Nemcsak figyelmeztette, hanem amiben csak lehetett, segítségükre volt, hogy életüket újra az evangélium szelleme szerint alakítsák. A

penitencia eredetileg nem elhadart, hanem a hivő életét megreformáló imádság, vagy más aszketikus gyakorlat volt. Javulás esetén újra visszafogadták az eltévedt bárányt a közösségbe.

Vizsgáljuk meg, hogy mit is akar kifejezni az új szertartás. Az Egyházban történő kiengesztelődésnél nem az a lényeg, hogy mi mit teszünk, hanem hogy Isten mit tesz velünk. Isten Jézus Krisztusban magához ölelte a világot. Mint szent Pál mondja: "A régi megszünt, valami új valósult meg. De ezt Isten viszi végbe, akit Krisztus kiengesztelt irántunk, és aki minket a kiengesztelődés szolgálatával megbízott. Isten ugyanis Krisztusban kiengesztelődött a világgal, nem tartja számon vétkeinket, sőt ránk bízta a kiengesztelődés tanítását" *(2.Kor. 5,18 k)*. Ez a mérhetetlen jóság, még akkor is, ha mi újra és újra elbotlunk, soha nem fárad el, hogy újra átöleljen és pontosan gyöngeségünk miatt, mint az elveszett bárányt, még jobban szeressen.

A mi kiengesztelődésünk Istennel megtörtént Jézus Krisztusban. Erre emlékezünk, ebben részesülünk az Eucharisztia ünneplésekor, és ezt igyekszünk megvalósítani életünkben. Külön kiemeli ezt a kiengesztelődést, és annak gyümölcsét a békességet az átváltoztatás utáni Szentlélekhez intézett imádság: Kérünk hogy "a mennyei áldás és kegyelem teljessége töltsön el" *(I.)*. "Gyűjtsön egybe a Szentlélek mindnyájunkat, akik Krisztus Testében és Vérében részesülünk" *(II.)*. Fiadnak "Szent Lelkével eltelve egy test - egy lélek lehessünk Krisztusban" *(III.)*. "Engedd, hogy... a Szentlélek által egy testbe összegyűjtve ... élő áldozattá váljanak" *(IV.)*. Ezt a lelkületet hivatott elmélyíteni Krisztus testének és vérének a vétele is. Mielőtt ez megtörténne, mégegyszer a békesség és kiengesztelődés jelét adják a hívek egymásnak a békecsókban, amit ugyancsak a békéért

való könyörgés vezet be. Mindebből az következik, hogy a kiengesztelődést kísérő helyes magatartás a hálás és örömteli dicséret Isten nagy jóságáért ugyanúgy, mint az Eucharisztiában, továbbá, hogy az Istennel való kibékülést és ennek gyümölcsét a békességet sugározni és terjeszteni kell embertársaink között.

Isten soha nem vet meg bennünket, esetleg minket fog el a szégyen érzete. De nem szabad, hogy ez megbénítson. **Szent Péter** gyónása talán a legrövidebb és legkifejezőbb: "Uram menj el tőlem, mert bűnös ember vagyok" *(Lk. 5,8)*. Péter Jézus jóságát látva még világosabban látta saját hibáit, de azt is látta, hogy ez a jóság magával ragadja, és még belőle is kihozza a legjobbat. A kiengesztelődés Isten ajándéka amit a hivő azzal hálál meg, hogy dicséri Istent nagy jóságáért. De nemcsak szavakban, hanem tettekben is kifejezi háláját a hivő ember a kiengesztelődés ajándékáért úgy, hogy maga is kibékül és igyekszik békességben élni embertársaival. **Karl Rahner** egyik rövid írásában aminek sokat mondó címe: "Hagyjuk, hogy Isten megbocsásson" *(Man darf Sich Vergeben Lassen)* kihangsúlyozza a liturgikus cselekményben történő hitvallás és az élet szoros kapcsolatát. Szerinte **szent Máté** szavai egyformán érvényesek az áldozatra ami az ember önátadását jelzi és a kiengesztelődés szentségére. "Ha tehát gyónni akarsz és eszedbe jut, hogy embertársadnak valami panasza van ellened, előbb menj és békülj ki embertársaddal, aztán térj vissza és kérd az Isten és az Egyház feloldozását, ami csak akkor fejezi ki a teljes igazságot, ha előbb kibékültél felebarátoddal" *(vö. Mt. 5,23 kk)*. Azért mert az Isten könyörülettel volt hozzánk, nekünk is könyörülettel kell bánni embertársainkkal *(vö. Mt. 18,33)*.

Nemcsak a kibékülés, hanem a bűn fogalmát is é-

letszerűbben kell látnunk. Azt mondjuk: a bűnnel Istent sértjük meg. Ezen azt értjük, hogy a bűn az Isten és ember közötti "magánügy". Valóban a bűn Isten szentségének megsértése de ugyanakkor nekünk és testvéreinknek is árt. Hogy mi is a bűn, azt talán a Jeruzsálem fölött könnyező **Jézus** mutatja be igen szemléltetően. Jézus nem önmagát sajnálta, és elsősorban nem a személye ellen irányuló sértés fájt neki, hanem népét siratta, amely félreismerte és ezzel elhalasztotta azt a lehetőséget, amit Isten neki adott. Nem lett azzá, amivé Isten rendelte. A bűn nemcsak Isten szentségét sérti meg, hanem nekünk is árt, mert nem leszünk azzá akik lehetnénk. Nem értékesítjük a nekünk adott talentumot és ezzel elszalasztjuk lehetőségeinket. Ez szegényebbé, kevesebbé tesz minket és a közösséget is, amelynek tagjai vagyunk. A bűn saját szabadságunk guzsbakötése és ezért hálátlanság Isten ellen, mivel nem leszünk azzá, akivé Ő rendelt minket. Másszóval a bűnnel saját magunkat ítéljük, saját lehetőségeinket mulasztjuk el.

A teológia és pasztorális gyakorlat különbséget tesz halálos, súlyos és bocsánatos bűnök közt. A különböztetés lényeges, mert az első Istennel való teljes szakítást jelent, míg a másik kettő hűtlenségre és Istentől való nagyobb vagy kisebb eltávolodásra utal. Az Egyház más és más tünetekből következtetett arra a történelem folyamán, hogy szakításról, vagy milyen fokú hűtlenségről van szó a hivő életében. A modern lélektan és az emberi magatartással foglalkozó tudományok feltárták, hogy az emberi szabadság sokkal bonyolultabb mint azt régebben elképzelték, és sok tényező gátolja az embert abban, hogy igazán szabadon döntsön. Éppen ezért nagyon nehéz megítélni a "tünetekből", hogy egyes esetekben szakítással vagy milyen fokú hűtlenséggel állunk szemben. Mindez nem csökkenti a sza-

badság fontosságát és nem törli el annak a lehetőségét, hogy nemet mondunk az Istennek és ezzel elvágjuk magunkat a természetfeletti életünket tápláló szeretettől. Ez talán nem történik meg olyan gyakran mint régebben képzeltük, de megtörténhet.

Minden bűn romboló hatású életünkben. A kis sérülés nem jelent halálveszélyt, de annak elhanyagolása, vagy több kis sebből történő vérzés egyre súlyosabbá teszi a beteg helyzetét és halálát okozza. Minden bűn, mint kertben a gaz, gátolja az isteni élet növekedését, és ha engedjük, hogy az elburjánozzon, teljesen megfojtja azt. A bocsánatos bűnök halmozása vagy elhanyagolása a súlyos bűn felé vezető biztos út, ami a teljes szakításhoz vezethet. Ha meggondoljuk, hogy a keresztény élet állandó megtérés, a keresztségben történt állásfoglalás megvalósítása, akkor nem arra lesz gondunk, hogy mennyivel tudjuk "megúszni" anélkül, hogy teljesen szakítanánk Istennel, hanem minden erőnkkel azon leszünk, hogy egyre jobban elmélyítsük barátságunkat Krisztussal és ellene mondjunk a gonoszság minden formájának.

Isten ítéletéről szeretnénk még pár szót szólni. A gyónásban elhangzott feloldozást úgy fogadjuk mint az utolsó ítélet elővételezését. Ebben van valami igazság, de túl messze tolja a kibékülést. A kibékülés itt és most történik és Isten ítélete itt és most éri életünket. Ezt az ítéletet írja le **szent János**: "Nem azért küldte el Isten a Fiát a világba, hogy elítélje a világot, hanem hogy üdvösséget szerezzen a világnak. Aki hisz benne, az nem esik ítélet alá, aki azonban nem hisz, már ítéletet vont magára, mert nem hitt az Isten egyszülött Fiában" *(Jn. 3,17)*. A bűnbánat Pálfordulás életünkben. Észrevesszük az összevisszaságot, rendezetlenséget, a bűnt életünkben. Észrevesszük nemcsak a lelki-

tükörben felsorolt hibákat, hanem feltárul előttünk a keresztény élet lényege és ezzel kapcsolatban a mi feladatunk amire talán soha nem gondoltunk a gyónás előtt. Az, hogy felelősek vagyunk egymásért, hogy rajtunk múlik a jobb világ megteremtése ami igazságosságra és önzetlen szeretetre alapul. E világ megteremtésének fő eszköze a kiengesztelődés és gyümölcse a Krisztus által megígért békesség az emberek és Isten között. Az Isten kapva kap az alkalmon, hogy szövetségesünk legyen és megerősítsen elszántságunkban. Az Atya nem minket ítél el, hanem elítéli életünkben a gonoszságot és a bűnt, és így megtisztítva újra magához ölel Krisztusban. Megújítja vagy megerősíti a bennünk lévő isteni életet.

Az új liturgia ezeket a szempontokat igyekszik kiemelni. Az új formát kihírdető Bűnbánat rendje *(Ordo Paenitentiae 1973, dec. 2.)* kiengesztelődés szentségének nevezi a bűnbánat szentségét. Az Egyházban mindig ismert és most hivatalossá tett kifejezés valóban rámutat a szentség lényegére: a kiengesztelés szentsége. Ezt kell szem előtt tartanunk, hogy a szentséggel kapcsolatos helyes magatartást kialakítsuk magunkban. A hivő (és a gyónását végző pap is hivőnek számít) bizalommal és hálás szívvel fogadja Isten ajándékát a kiengesztelődést, ami Isten örök szeretetének megnyilvánulása. A pap több rétű szerepet tölt be. Tanult lelkivezető, aki eligazítást ad a hivőnek. Az Egyház szokásait ismerő lelkipásztor aki tanácsaiban nemcsak a maga, hanem az Egyház bölcsességére és élettapasztalatára támaszkodik. Az Isten szavának hivatalos hírdetője aki rámutat a keresztény élet lényegére. Krisztus képviselője és mint ilyen különös módon közvetíti a hivőnek Isten ajándékát, a Szentlelket, aki azon munkálkodik, hogy átalakítsa és megújítsa a hivőt és a hivek által a föld színét.

Az új liturgia azt az utasítást adja, hogy a pap köszöntse szeretettel és kedvesen a gyónót, éreztetve vele Isten jóságát, a jó Pásztor aggódó szeretetét. Közösen a Szentlélek megvilágosító kegyelmét kérik és egy szentírási részt olvasnak, hogy Isten tervei (az emberrel) és nagy szerető jósága legyen a gyónó szeme előtt. Maga a gyónás nem bűnlista, a bűnök felsorolása, hanem beszélgetés. Mindennapi életünkben megosztjuk nemcsak titkainkat, hanem reményeinket, vágyainkat és kudarcainkat jóbarátainkkal. Másokkal beszélgetve lesz világos önmagunk előtt, hogy mit akarunk, és ha tévedtünk, mi a teendőnk a jövőben. A gyónás új formája lehetőséget akar adni arra, hogy a keresztény életideálról elbeszélgessünk és ennek fényében lássuk gyöngeségeinket és hibáinkat. Igy jobban megismerjük a krisztusi életideált és önmagunkat is. Megismerjük rossz szokásaink gyökerét, azokét a rossz szokásokét amelyeket mi észre se veszünk, ugyanakkor sértő és romboló hatással vannak másokra és a (keresztény) közösségre.

A keresztény életeszmény mélyebb ismerete és a keresztségben kapott új élet visszaállítása vagy megerősítése arra fog ösztönözni, hogy közelebbről kövessük Krisztust. Ez a lelkület teremt Pálfordulást életünkben.

A betegek kenete, az élniakarás szentsége

Jézus nem azért jött, hogy az ószövetségi törvényt eltörülje, hanem hogy beteljesítse. Ami abban jó volt átvette, de megtörtént, hogy szembeszállt kortársai véleményével a törvényt és Isten akaratát illetően, és új irányba fordította tanítványai figyelmét.

Ez az új irány különösen világos a betegekkel és betegséggel kapcsolatban. Jézus kortársai úgy vélték, hogy a betegség, szegénység és bármilyen sorscsapás személyes bűnök büntetése. **János** evangéliuma 9. fejezetében olvassuk, hogy megpillantva a vakon született embert, tanítványai megkérdezték Jézust: "Mester ki vétkezett, ez vagy a szülei, hogy vakon született?" Jézus nem vádolja sem őt, sem a szüleit, hanem rámutat arra, hogy még a betegségben is megnyilvánul Isten hatalma és szeretete. Egy másik esemény ami szintén elénk tárja az ellentétet Jézus és kortársai között a betegséget illetően: a leprás meggyógyítása *(Mk. 1,40)*. Egyrészt azért, hogy a fertőzés terjedését megakadályozzák, de még inkább vallási alapon elkülönítették a leprást az egészséges emberektől. Hogy ennek vallási oka is volt, világos abból is, hogy ha valaki megtisztult, az megmutatta magát a papnak, és az engedte vissza a közösségbe. A lepra szó maga sebet jelent, és Jézus kortársai úgy vélekedtek, hogy az Isten átka sújtja a leprást bűneiért. Ezt a logikát röviden így lehetne összefoglalni: Beteg – tehát bűnös és Isten elhagyta, ezért nekem is kerülnöm kell. Ezért nemcsak a leprásokat, hanem általában a betegeket ke-

rülték. A betegek sorsa igen szomorú volt. Amikor Jézus elé borult a leprás és kérte: "Ha akarod megtisztíthatsz. Jézusnak megesett rajta a szíve, kinyújtotta kezét, és így szólt hozzá: Akarom tisztulj meg! Erre rögtön elmúlt a leprája és megtisztult" *(Mk. 1,42)*. Jézus tüntetőleg megérinti az elkerült leprást, ezzel is jelezve, hogy az egészségeseknek és a betegeknek egyforma polgárjogot biztosít az Isten országában.

Csodatevő tevékenységét főleg a betegek meggyógyításában fejti ki, és a Betegek Orvosának tekinti magát. Ez a magatartás nem illett bele kortársai Istenről alkotott elképzelésébe, ezért azzal vádolják, hogy az ördöggel van szövetségben. Jézus erre felhívja figyelmüket helytelen következtetésükre. Gondoljátok meg, hogy mit mondotok. Ti azt mondjátok, hogy a betegség a gonosztól van, és ebben egyetértek veletek. De ha ez így van, akkor hogyan vádolhattok azzal, hogy az ördöggel vagyok szövetségben, amikor gyógyítok? Ha ez így lenne akkor az ördög egyik kezével építené, a másikkal lerontaná országát. A gyógyulás tehát nem a gonosztól, hanem egy vele ellentétes hatalomtól, az Istentől van. A gyógyítások azt jelzik, hogy a gonosz hatalma eltűnőben és az Isten országa épülőben van.

Jézus szerint a betegség olyan mint a fertőzés, ami a gonosztól van és amit akaratán kívül megkaphat az ember. Ennek a fertőzésnek a megszüntetése tehát az egészség visszaállítása a gonosz hatalma megtörésének és az Isten országa terjedésének a jele. Ezzel Jézus meghatározta az Ujszövetség alapmagatartását a beteg és a betegséget illetően. A beteg és az egészséges ember egyformán Isten kedves gyermeke. Maga a betegség a bűn következménye, tehát rossz; küzdenünk kell ellene. De ebben a küzdelemben nem szabad kétségbeesnünk, mert a gonosz hatalmát meg-

törte Krisztus a feltámadásban, és kellemetlen helyzetünkből a betegségből győztesen fogunk kikerülni Isten segítségével. Az egészség Isten ajándéka, amit hálás szívvel kell fogadnunk. A gyógyulás, minden gyógyulás jele annak a végső gyógyulásnak, amiben részünk lesz a feltámadásban.

Az ősegyház átvette Jézustól ezt a lelkületet és nagy szeretettel foglalkozott a betegekkel és minden gyógyulást úgy tekintett, mint az Isten országa terjedésének a jelét. De nemcsak emberbaráti alapon gondoskodott a betegekről, hanem az egész embert nézve, aki testből és lélekből álló egység, Krisztus példájára és utasítása szerint külön szentségi szertartással közli kegyelmét a betegnek. Ennek a közölt kegyelemnek a célja az egész ember megsegítése és talpraállítása.

Miért fordulópont a betegség és milyen segítséget közöl az Egyház a betegek kenetében? Egy idős és súlyosan beteg ember, amikor kicsit fellélegzett, igen kifejezően foglalta össze a beteg helyzetét, amikor megkérdezték tőle: hogyan érzi magát? "Mint lúd a zajló jégen" volt a válasza. A hasonlat igen megkapóan fejezi ki a beteg bizonytalanságát, reménytelenségét és kétségbeesését. A betegségben új módon tapasztalja meg az ember a testét. Az eddig úgy ahogy engedelmeskedő test tehetetlenné válik és képtelen végrehajtani a belső ember parancsait. Egy másik terület ahol új felfedezéseket tesz a beteg, embertársaival való viszonya. Eddig élvezte családja és barátai jelenlétét. Most ha ott vannak, idegesíti őt jelenlétük. Ha viszont nem törődnek vele elkeseredik és úgy érzi, hogy elhagyták. Ránehezedik a betegre az a tudat, hogy véges, erőtlen, és cserépedényben hordozza életét. A betegségben kerül szembe élete legnagyobb kísértésével. Fellázad és igazságtalansággal vádolja környezetét, sőt a Teremtőt is, és ezzel a kétségbe-

esés szélére szorítja magát, és teljesen egyedül marad. Ez a lázadás és ellenállás, az ember kiszolgáltatottságának el nem fogadása, és ennek következtében önmaga elszigetelése Istentől és embertársaitól, aminek következménye az elhagyatottság érzésének fokozása, lehet az élet legnagyobb kísértése.

A belső ember igyekszik küzdeni ez ellen a kísértés ellen mind a három síkon. Megfogyatkozott testi erejét igyekszik úgy használni, ahogy lehet. Elfogadja családja és barátai kedvességét és rászorultságát embertársaira. Elfogadja végül azt is, hogy az élete olyan mint a forrásból ivó vándor markában tartott víz – bármely pillanatban kifolyhat. Jézus is így tartotta két markában az életét és azt erőszakkal kioltották. De a halál nem ártott neki, mert az élő vizek forrásai fakadtak belőle. Az ember egészsége és élete egy nagyobb hatalom, az Isten kezében van. És ez az embernél hallatlanul nagyobb hatalom, az élet Ura, az ember szerető Atyja, ki visszaállíthatja egészségét és megígérte, hogy teljes gyógyulást közöl vele a feltámadásban. Ezen a fontos fordulóponton, és a fordulópont akkor is fontos, ha nem ennyire drámaian tapasztalja az ember a "kiszolgáltatottságot", jön segítségére az egyház a betegek kenetével, hogy megsegítse és talpraállítsa.

Sajnos a betegek kenetét szorosan az elmúlás gondolatával és nem az élniakarással kapcsolták össze. Ennek egyik oka a középkori egyházi fegyelem volt, amikor a bűnbánat szentségét az élet végső napjaira halasztották, és csak akkor kenték meg a beteget, ha kibékült az egyházzal – másszóval mikor a halálán volt. A másik ok, hogy az orvostudomány igen fejletlen volt, és a beteg legtöbbször meghalt. Az utóbbi két évszázadban az orvostudomány fejlődése átalakította az emberek fogalmát a kórházról és az

egészségről. A mai ember azért megy kórházba, hogy meggyógyuljon. Korunk embere nem fogadja el a betegséget mint valami sorscsapást, hanem küzd ellene, és az egészséget megvalósítandó feladatnak tekinti. Ezt igyekszik előmozdítani oltásokkal, szűrővizsgálatokkal, tisztasági rendszabályok megtartásával. Ehhez a betegség ellen küzdő és az egész ember talpraállítását és egészségét célzó tevékenységhez csatlakozik, ezt foglalja össze és ezt igyekszik előmozdítani a betegek kenete, az élniakarás szentsége.

Ez tárul elénk az egyház által használt szimbolikus cselekményből. A beteglátogatás a barátság és a szeretet jele és az a célja, hogy a betegnek életkedvet adjon és biztosítsa a beteget a jóbarátok mindenkori hűségéről. Ma szakavatott személyek végzik a betegek ápolását, és nem is engedik, hogy a látogatók valamit is tegyenek. Ha azt mondaná valaki, nincs rám szüksége a betegnek, ezért nem látogatom meg, az valóban nagyon rosszul esne a betegnek.

Amikor a beteg elhagyatva érzi magát és úgy gondolja, hogy még az Isten is elhagyta, az egyházi közösség képviselője a pap, és ha lehet a hívek is csatlakozzanak hozzá, kifejezi látogatásával, hogy az Isten soha de soha nem hagy el minket. Az Egyházképviselőjének a látogatása Isten szerető gondoskodásának a kifejezése. A látogatás alkalmával, **szent Jakab** utasítását követve, a beteget megkenik olajjal *(vö. Jak. 5,14 kk)*. A kenet és a hitből fakadó imádság megszabadítja a beteget és az Ur talpra állítja. A szimbolikus cselekmény, az olajjal való megkenés az egyik legősibb és még ma is igen szélesen alkalmazott gyógymód. Igy gyógyítottak Jézus tanítványai, és még ma is minden sebünkre illatosított növényi vagy ásványi alapanyagból készített írt teszünk. A gyógyulást célzó és jelző megkenést kíséri az Egyház könyörgése a beteg felgyógyulásáért. A li-

turgiában még akkor is megmaradtak ezek a gyógyulást kérő könyörgések, amikor a betegek kenetét csak a haldoklóknak adták föl.

A betegek kenetének a célja az egész ember talpraállítása. Ami nem annyit jelent, hogy úgy hat mint a testi orvosság és azt sem, hogy csodás, azonnal észlelhető hatása van. A betegek kenete szentségi módon hat. A Betegek Orvosának szerető gondoskodása érinti az embert életének fontos fordulópontján, amikor kétségbeesés gyötri, egyre nehezebb számára, hogy helytálljon és a betegségben is teljesítse Isten akaratát. A betegek kenetének a kegyelme megerősíti a beteg hitét, reményét és Istenhez való ragaszkodását, hogy a betegségben is a keresztségi fogadalmának megfelelően éljen. Ez a megerősítés talpraállítja a hivő embert, ami a testi egészség visszaállításában is jelentkezhet. Ha a beteg meggyógyul, ez a gyógyulás jele lesz annak a gyógyulásnak és talpraállításnak, amiben része lesz a feltámadásban.

A betegek kenetének ilyen magyarázata nem jelenti azt, hogy az Egyház a világhoz hasonlóan szemet húny a halál előtt. Ha a beteg órája elérkezett, hittel és bizalommal ajánlja őt Krisztusnak, aki meghalt és feltámadt, hogy vele együtt nyerje el az örök életet. Krisztus legyőzte a halált és amint Őrajta, úgy követőin sem lesz úrrá *(vö. Róm. 6,9)*. Ebben a fontos pillanatban a szent Utravaló lesz a hivő segítségére *(vö. OUI 93)*. A betegek kenete, mint a többi szentség, a földi zarándokútját járó embert segítik.

Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a betegek kenete az élők szentsége. Nemcsak teológiai értelemben, hogy a kegyelem állapotában levőkben erősíti az isteni életet, hanem a szó szoros értelmében a szentség célja a beteg talpraállítása. Itt is érvényes a szabály: a helyes megértés

helyes gyakorlathoz vezet. Főleg a lelkipásztorok feladata, hogy oktatásaikban, a homiliákban és egyéni beszélgetéseikben meggyőzzék főleg az egészséges híveket a betegek kenetének céljáról és rendeltetéséről. Az oktatás a betegeknek is szólhat. De a betegség, noha sok mindenre életszerűen tanítja meg az embert, nem a legjobb alkalom elméleti ismeretek elsajátítására. Aki megértette a szentség lényegét egészséges korában, betegségében kérni fogja azt és ezzel az új, jó szokás bevezetésével segít kiirtani a régi rossz szokást, ami szerint csak a halálveszélyben levőknek szolgáltatták ki a betegek kenetét.

Az új szertartáskönyv szerint a betegek kenete azoknak szól, "akik betegségük vagy öregkoruk miatt súlyosan gyöngélkednek" *(OUI 8)*. A súlyosan beteg és az öregedő embernek egyaránt fogytán van az ereje és ez az erőtlenség új helyzetet teremt életükben. Ezért van szükségük a betegek kenete kegyelmére, hogy az új élethelyzetükben segítségükre legyen. Az új szertartáskönyv lehetőséget ad arra is, hogy több betegnek egyszerre szolgáltassák ki a betegek kenetét *(OUI 83)*. Több plébánián, főleg nagyobb ünnepek előtt, külön napot szentelnek a betegeknek és ekkor részesítik őket a betegek kenetében. Ha ilyen alkalmakkor egy egy gyengélkedő vagy koros lelkipásztor is hozzájuk csatlakozna, ez még elevenebbé tenné a hivek előtt a közösség hitét és meggyőzné őket, hogy a kenetet hozó pap nem a halál angyala, hanem a Betegek Orvosának képviselője, aki a Szentlélek kegyelmét közli, hogy a kegyelem szabadítsa meg a beteget bűneitől, üdvözítse és erősítse meg jóságosan *(vö. OUI 76)*.

A házasság:
az égi szeretet megtapasztalása a földi szeretetben

Az Egyház bármilyen vallású, sőt pogány férfi és nő között szabadon létrejött életszövetséget örökérvényűnek, tagjai esetében ezenfelül szentségnek tekinti. Miért olyan kiváltságos életállapot a házasság? Ha a természetes szövetség érték, és ez nyilvánvaló, mert ezt vette át az Egyház, miért a szentség, és mi a jelentősége a szentség által közölt kegyelemnek? A hivő ember szeretné életszerűen látni a természetes szövetség és a szentségi házasság viszonyát. Röviden azt a többletet amit a kegyelem ad a természetes szövetséghez. Mit gondolnak az emberek a házasságról?

Akik még nem házasok a házasságról álmodnak. A szerelmeseknek olyan világos és magától értetődő, hogy "örökre" és "csak a tiéd vagyok", hogy nem lehet velük vitatkozni. Az Egyház, ha nem is ennyire romantikusan gondolkodik, nagyra értékeli a házasságot. A mai liturgiában szereplő egyik áldás így hangzik: "Istenünk, te rendelted az asszonyt a férfi mellé, és erre a legősibb emberi közösségre áldást adtál, s bár megbüntetted ősszüleink vétkét, és vízözönnel sújtottad a világot, ez az **áldás** mindvégig megmaradt" *(OCM XV.l.c.)*. Az áldás Isten jóakarata, jutalmazó kegyelme, valami kívánnivaló jó. Az egyház szerint ez a vélemény helytálló, a házasság áldás és a szerelmesek elképzelése is lényegében helyes, mert valóban Isten ilyennek, boldogítónak és jónak tervezte az egészet. A szerelmes párokban felcsillan a bűn előtti ideál a házasságról.

Sokan, akik nem látták ezt az eszményt megvalósulni életükben, a másik végletbe esnek. Gondolataikat a legszemléltetőbben a vőfély vers fejezi ki: "A házasság kaloda, ne tedd a lábad oda". Roppant leegyszerűsítve így vázolhatnánk a helyzetet: az ideálisan elképzelt, nagy reményekkel induló vállalkozás sok esetben kiábránduláshoz és tragédiához vezet. A keresztények, a nem keresztények, és a hitetlenek házassága ugyanúgy tűnhet föl másoknak, és a házastársak ugyanazokba a hibákba eshetnek. Ennek ellenére a hivők újra és újra igyekeznek együttműködni a kegyelemmel, mert azt követeli tőlük Krisztus parancsa, hogy a világ világossága és a föld sója legyenek. Nem büszkélkedve és magukra vonva a figyelmet, hanem kitartó hűséggel, együttműködve a kegyelemmel igyekeznek megvalósítani a keresztény életideált. Mielőtt az eszményről beszélnénk, vizsgáljuk meg röviden a kiábrándulás okait.

A csalódás egyik oka a törvénytiszteletnek álcázott önzés, ami úgy tekinti a házasságot mint jogokat és kötelességeket meghatározó szerződést. A házasságban is vannak jogok és kötelességek. De ha valaki egyszerűen úgy tekinti a házasságot mint valami kereskedelmi egyezményt, az rendszerint csak a saját érdekét nézi és előbb utóbb elidegeníti magától élettársát. A jogok és kötelességek hangsúlyozása lehetetlenné teszi a személyes kapcsolat kialakítását és elmélyítését.

A házasság mint szerződés volt ismeretes a kánonjogban. A második vatikáni zsinat szakított ezzel a szóhasználattal és inkább szövetségnek, intézménynek, szeretetközösségnek nevezi a házasságoz *(vö. GS48k)*. Ennek a jelentéktelennek látszó fogalmi változásnak igen fontos lélektani következményei vannak, ami nagyban elősegíti a házasság természetének mélyebb megértését. A szerződést kötő

felek, még ha jóbarátok is, egymással szembe néznek és saját érdekeiket igyekeznek biztosítani. Ezzel szemben a szövetségben a két személy egymásra talál, és egymást kölcsönösen segítve igyekeznek megvalósítani a közös feladatot. A házasság olyan életszövetség, ahol nem "fele-fele", üzleti alapon egyezkednek, hanem teljesen és maradéktalanul a közös cél, a szeretetközösség megvalósításának szentelik életüket a közösség tagjai. Ez az önajándékozás adja a részegítő érzést, a szerelem megtapasztalását. A házasfeleknek az a feladatuk, hogy ezt az érzést igazán azzá tegyék, ami: teljes, őszinte és maradéktalan önátadássá.

A csalódás másik oka egy bizonyos bálványozás. **Szent Pál** a római levél első fejezetében ír erről a kérdésről, és lényegében azt állítja, hogy a bálványimádók lefokozzák az Istent. Az élő, alkotó és szerető Istent azonosítják a teremtményekkel és így be akarják zárni az anyagi világba, mert így foghatóbbnak és jobban a magukénak képzelhetik *(vö. Róm.1,18-29)*. Az ember is élő, alkotó, szerető személy. Nem lehet őt sem összefoglalni, vagy teljesen kifejezni egy egy alkotásban, mert él, fejlődik és változik. Ha valaki kizárólag csak a szép muzsikát, vagy a művészi alkotást, esetleg az ajándékot szereti és nem veszi észre a mögötte meghúzódó személyt, az az alkotást "isteníti" vagy bálványozza és szem elől téveszti a művész sokrétű, színes és élettel teli világát, aki mindennek a forrása. Másszóval megáll a kevesebb és kisebb előtt, ezt veszi végső értéknek, és ezzel lehetetlenné teszi a személyes kapcsolat megteremtését. A házasságban megtapasztalt boldogító érzés az a délibáb, ami ilyen félúton való megtelepedéshez, majd kiábrándulóshoz vezethet.

A szerelmes ember isteninek érzi magát. Ugy érzi, hogy semmi nem hiányzik boldogságához és elutasítja,

hogy bárki beleszóljon vagy beleavatkozzon kettőjük zárt, és szerintük tökéletesnek képzelt, világába. (Előfordul sokszor fiatal házasok életében, hogy nagy boldogságukban elfelejtkeznek mindenkiről, még legjobb barátaikról is. Később, önmagukból kissé kiábrándulva hiába keresik őket, mert a jóbarátok addigra elfelejtették rég nem látott ismerőseiket.) Még jobban fokozza a végső beteljesülés és önelégedettség érzését gyermekük születése, aki mindenben a szüleire szorul és így emeli fontossági érzésüket. Csaló és hamis ez az érzés, mert nyugtalan az ember szíve amíg meg nem nyugszik Istenben. Az ilyen magatartás egy közbeeső jót, a házasságban megtapasztalt szeretetet teszi végső céljává és megfelejtkezik Istenről, aki minden szeretet forrása. A földi szeretetet bálványozzák, ami csak árnyéka Isten szeretetének. Ez a kísértés az ősbűn következménye. Az ember saját feje szerint akar boldog lenni és így teszi magát boldogtalanná.

Ezt a minden bajt okozó hibát akarja orvosolni a kegyelem, az Isten irántunk való jóindulatú szeretete, ami soha nem hagyja el az embert és arra serkenti, hogy Isten akarata szerint rendezze be életét és így elérje végső boldogságát. Nincs minden ember tudatában ennek a vonzásnak. De azok, akik őszintén követik lelkiismeretük szavát, anélkül hogy tudatában lennének, Isten akaratát teljesítik és az Isten országát építik. Akik viszont Krisztus szavát követve csatlakoztak az általa alapított egyházi közösséghez, tudatosan válaszolnak a kegyelem hívására, és ezzel életükben láthatóvá teszik Isten kegyelmét és a világ elé tárják Isten országa megvalósulását.

Az Egyházról szóló fejezetünkben *(11. lap)* említettük, és fentebb is utaltunk arra, hogy a házasság ott szerepelt és soha nem tűnt el Isten tervei közül. Ezért ha egy

férfi és nő között létrejön a szeretetközösség aminek célja, hogy elősegítse mindkettőjük személyiségének további kibontakozását és biztosítsa a tőlük származó új élet fejlődésének a legmegfelelőbb légkört, a szeretetet, ahol felelős személlyé fejlődik a gyermek; még ha nem is gondolnak Istenre és kegyelemre, ez a természetes közösség kegyelmi esemény, mert megvalósítja Isten terveit, és építi Isten országát. Az ilyen szövetségre lépő, lelkiismeretét őszintén követő férfi és nő, anélkül hogy ennek tudatában lennének, Isten felé irányítják tekintetüket. Az Egyház az ilyen jóakaratot mindig úgy tekintette mint az első helyes lépést Isten felé. Az ilyen házasság ismeretlenül is "kegyelmi esemény", mert az Isten akarta szeretetközösséget valósítja meg, és ennek a fel nem ismert "kegyelemnek" az élete a házastársak szabadakaratától függ. Nincs tehát meggyökerezve az egyházi közösségben.

Amikor az egyházi közösség két tagja köt házasságot, ez nemcsak egyéni, hanem az egyházi közösség életét is érintő esemény. A hivő férfi és nő között létrejött szeretetközösség az Egyház élő sejtje, az ő szövetségükben az Isten és az emberek közötti szövetség megvalósul és kifejezést nyer. A kereszténységgel kapcsolatban megemlítettük *(23. lap)*, hogy az ott kapott új élet arra ösztönzi a hivőt, hogy a mások szolgálatára szentelje az életét és ezzel vállalkozik arra, hogy megvalósítsa az Isten akaratát, az embereket boldogító szeretetközösséget. Ezt az új életet táplálja és fejleszti az Eucharisztia ünneplésekor és vételével.

"Az Egyház Krisztusban mintegy szentsége, vagyis jele és eszköze az Istennel Krisztusban való benső egyesülésnek, s az egész emberiség egységének" *(LG 1)*. Ennek az egységnek adnak kifejezést és ezt valósítják meg a házasságra lépő hivők. "Az igazi házastársi szerelem belekapcsoló-

dik az isteni szeretetbe, Krisztus megváltó ereje és üdvözítő tevékenysége irányítja, és látja el azzal a gazdagsággal, amely Istenhez vezeti a hitveseket; erőt, segítséget ad nekik, hogy teljesíthessék magasztos szülői hivatásukat" *(GS 48)*. Az efezusiaknak írt levelében **szent Pál** párhuzamot von egyreszt Krisztus és az Egyház, másrészt a házasságban élő férfi és nő szeretete és hűsége között *(Ef. 5,21-33)*. A Krisztus és az Egyház közötti hűséges szeretet az Isten és az ember közötti szövetség beteljesülése. Az ember minden hűtlensége ellenére az Isten hű maradt, és a történelemben újra és újra jelét adta hűséges szeretetének, ami Jézus Krisztusban beteljesült, mert itt az Isten és az ember találkozott szerető ölelésben. Ennek a találkozásnak jele és megvalósítója az Egyház. Ezt a hűséges és odaadó szeretetet állítja példaképül a keresztény házastársaknak szent Pál. Nem szerepvállalásról van szó, hogy *(ti.)* ki játsza Krisztus és ki az Egyház szerepét, hanem a szövetség lényegének, a hűséges szeretetnek megvalósításáról.

Az Isten akarata szerinti életeszmény a férfi és a nő életre szóló hűséges szeretete *(vö. Mt. 19,1-9)*. A házassági ígéretben ennek a megvalósítására vállalkoznak a hivők. Ez az Isten akarata szerinti "szerelem" kegyelemközvetítővé válik, mert az ő szövetségükben megvalósul és kifejezést nyer, nemcsak a férfi és nő közötti, hanem az Isten és az emberek közötti szeretetközösség. Ez az Isten hűségére épülő és azt emberi formában kifejezni igyekvő szeretet adja a keresztény házasságnak különös erejét: "...a keresztény hitvestársak a házasság szentségének erejével jelzik a Krisztus meg az Egyház közötti egységnek és termékeny szeretetnek titkát, és részesednek benne" *(LG 11 – vö. Ef.5,32)*.

A házasság kegyelme azt eredményezi, hogy Krisztus hűsége történéssé lesz a hivők életében, és az ő életük-

ből fog sugározni másokra. Említettük, hogy a szövetség Isten és az ember között a történelemben fokozatosan valósult meg. Igy van ez a házasságban is. A házasság kegyelme nem a házasságkötés pillanatára, hanem a házasság tartamára, egy életre szól, és segíti a házastársakat abban, hogy az esküben kifejezett hűséget, nap mint nap megvalósítsák életükben. A szövetség mindent átölelő, személyes kapcsolat. Magában foglalja a hűséget, szeretetet, kíváncsiságot, ellenkezést, féltékenységet, megbocsátást, dünnyögést, akaratosságot és aggódást; magában foglalja a gyengédséget, idillikus nyugalmat, kielégítően boldog perceket és a kiábrándulást, amikor valaki egy lépésre van attól, hogy mindent feladjon, de visszatartja a "kötelesség". Magában foglalja az újrakezdést: "akarom őt, és csak őt akarom, és mindig akarom". A házasság szentségében a férfi és a nő lép szövetségre és ezzel meghívják Istent, hogy legyen partnerük ennek a szövetségnek a megvalósításában. Elfogadják, hogy az ember Isten felé vezető útja a hűség megvalósítása. Isten mindig kész arra, hogy az ember szövetségese legyen. Hozzájuk csatlakozik és azt mondja: "Én veletek vagyok és ti az enyémek vagytok. Az a hűség és szeretet, amelyről tanúságot tesztek életetek minden pillanatában, a tőlem származó hűség és szeretet megjelenítése. Ebben a hűségben és szeretetben fogja megtapasztalni családotok, a közösség, amiben éltek, és az egész emberiség hűségemet és szeretetemet".

A szentségek nemcsak jelzik, hanem közlik is a jelzett kegyelmet mindazoknak, akik nem gördítenek akadályt a kegyelem útjába. Ezt az Isten részéről történő kegyelemközlést általában a szentség kiszolgáltatója és annak elfogadását a szentség felvevője teszi láthatóvá. De mint a trentói zsinat tanítja, nem minden szentség egyforma

(DB 846). A házasság szentségénél a kegyelmet felajánló és az azt elfogadó párbeszéd nem a Krisztus és a közösséget képviselő pap és a házasságra lépő férfi és nő, hanem a házasságot kötő pár között történik. Az egymásnak mondott *igen* magában foglalja és emberileg látható módon kifejezi Isten ígéretét, hogy kegyelmével mindig segítségükre lesz. Az Isten mindig hűséges, és kegyelme mindig elérhető. A házastársakon függ majd, hogy kiteszik magukat a kegyelem vonzásának, azzal együttműködnek és nap mint nap házassági ígéretüknek megfelelően igyekeznek megvalósítani a szeretetközösséget, amire vállalkoztak. Erre mond "Amen"-t a hivő közösség és annak hivatalos képviselője, a pap.

A papság:
minden szolgálatot egységbe foglaló szolgálat

A papságról szólva, előljáróban pár elvet említünk, amelyeket a szűk keret miatt nem tudunk részletesen kifejteni, ugyanakkor lényeges, hogy visszaidézzük azokat, mert segítenek a papság fogalmának megértésében. Az első elvet **szent Pál** Timóteusnak írt első levelében így foglalja össze: "...egy az Isten, s egy a közvetítő Isten és ember között: az ember Krisztus Jézus, aki váltságul adta magát mindenkiért, és tanúságot tett a meghatározott időben" *(1.Tim. 2,5 k)*. Ez a közvetítés a történelemben fokozatosan valósult meg és Jézus Krisztusban beteljesedett. Ennek a folyamatnak és eredményének, az új rendnek szerzője az egyetlen közvetítő, az egyetlen Főpap, **Jézus Krisztus**, aki a zsidókhoz írt levél szerint: "örök megváltást szerzett" *(Zsid. 5,12)*. A másik elv a megváltás és megszentelés módját illeti. A régi pogány és bizonyos mértékig a zsidó hagyomány éles határt húzott a külső, profán és éppen ezért Istennek nem tetsző, és a szentélybe zárt és ezért Istennek tetsző világ között. A papi szolgálat lényege az volt, hogy a profán világból vett áldozatokat a szentélybe helyezze. Ez jelezte, hogy az áldozó a szentélybe, az Isten kezébe helyezte életét. Jézus nem a profán és szent, hanem a bűnös és Istennek tetsző világ között vont határt. Szerinte amit Isten teremtett, mind igen jó, és papságának célja az volt, hogy az emberiség és az egész teremtés elérje Isten-rendelte célját. Ezért a világba lépett, "hozzánk hasonlóan mindenben kísértést szenvedett" *(Zsid. 4,15)* és nem a szentélyben,

a kultikus áldozatok színhelyén, hanem a világban, a "kapun kívül szenvedett, hogy vérével megszentelje a népet" *(Zsid. 13,12).* Egy nemrég megjelent tanulmány *(Feuillet, A: Le Sacerdoce du Christ et de ses Ministres, Paris, 1972)* Jézus főpapi imáját *(Jn. 17)* elemezve mutatja be Krisztus és az apostolok papságát. Jézus főpapi imájában elsősorban saját magáért *(1-5)*, majd az apostolokért *(9-19)* és végül a hivekért *(20-24)* könyörög. Párhuzamot von a saját és az apostolokra bízott megszentelő és örök életet adó munkásság között. Jézust az Atya megszentelte és a világba küldte *(vö. Jn. 10,36)*, hogy az Atya dicsőségét kinyilvánítsa és örök életet adjon. Ugyanezt a feladatot bízza apostolaira: "Amint te a világba küldtél, úgy küldöm én is őket a világba" *(18. v.)*, hogy az Atya és az emberek közötti szeretetközösséget megvalósítsák *(vö. 26. v.)*.

Békességet szerzett nemcsak Isten és ember között, hanem az egymással szembenálló emberek között is. Az efezusi levél szerint "Ő a mi békességünk, a kettőt */zsidót és pogányt/* eggyé forrasztotta és a közéjük emelt válaszfalat ledöntötte, az ellenségeskedést kiküszöbölte..." *(Ef. 2,14)* "Isten Krisztusban kiengesztelődött a világgal, nem tartja számon vétkeinket, sőt ránk bízta a kiengesztelődés tanítását. Tehát Krisztus követségében járunk, maga az Isten int benneteket általunk. Krisztus nevében kérünk: engesztelődjetek ki az Istennel" *(2.Kor. 5,19 k)*.

Ez a küldetés, Jézus papi tevékenységének folytatása a harmadik elv, amiről szólni szeretnénk. Jézus papi tevékenységének folytatója az általa alapított egyházi közösség. Amikor valaki a keresztségben hivővé lesz, részesedik Krisztus papságában. **Szent Péter** első levele valószínüleg egy keresztségre készülő csoportnak tartott homília. A levél írója így jelöli meg a hivek feladatát: "Ti (azonban) vá-

lasztott nemzetség, királyi papság, szent nemzet, tulajdonul kiválasztott nép vagytok, hogy annak dicsőségét hírdessétek, aki a sötétségből meghívott benneteket csodálatos világosságába" *(1.Pét. 2,9)*. A keresztségben kapott hivatás papi hivatás, Krisztus példájára a dolgok igazi rendjének visszaállítása. Krisztus papi áldozatát a zsidókhoz írt levél így foglalja össze: "Megyek, hogy teljesítsem akaratodat" *(Zsid. 10,9)*. Ezt követik a hivők is, papságuk gyakorlása önmaguk és a világ felajánlása Istennek úgy, hogy életükben visszaállítják a dolgok igazi, Isten rendelte rendjét, és így dicsőítik Istent *(vö. Róm. 12,1 k)*. De Isten népén belül találunk egy kisebb csoportot, a szolgálati papságot.

Ezt a megkülönböztetést még földi életében jelezte Jézus Krisztus. Követői közül kiválasztott egy szűkebb csoportot és apostolaivá tette őket. Az apostoli hivatal része volt, hogy Krisztus feltámadásának tanúi legyenek, és ebben a szerepben senki nem követheti őket. Ugyanakkor népének tanítóivá, papjaivá és pásztoraivá tette őket és azt a feladatot adta nekik, hogy ők és utódaik hírdessék az evangéliumot minden népnek a világ végezetéig. Ez a szolgálati papság feladata, az apostoloknak adott prófétai, papi és pásztori szolgálat folytatása.

A vatikáni zsinat így foglalta össze a hívek és a szolgálati papságról szóló tanítást: "A hívek általános papsága és a szolgálati papság egymáshoz van rendelve, jóllehet lényegesen különbözik egymástól, nemcsak fokozatban: mert egyikük is, másikuk is a maga külön módján részesedik Krisztus egyetlen papságában. A hivatalosan szolgáló pap, meglévő szent hatalma folytán, alakítja ki és kormányozza a papi népet, Krisztus személyében végzi el az Oltáriszentség áldozatát, és az egész népnek nevében ajánlja föl. A hívek viszont – királyi papságuk erejében – közremű-

ködnek a szentmiseáldozat felajánlásában, és a szentségek fölvételével, az imádsággal és hálaadással, szent életük tanúságával, önmegtagadásukkal és tevékeny szeretetükkel gyakorolják papságukat" *(LG 10)*.

Az előzők során többször szóltunk már a karakterről. **Szent Tamás** szerint a karakter Krisztus papságában részesít és ez lehetővé teszi, hogy az Egyház Istent dicsőítő kultuszában résztvegyünk. A karakter új beosztást ad az egyházi közösségben. De mivel az egyházi közösségben az Isten Lelke működik és a közösség tagjai által ugyanez a Lélek fejti ki működését, nemcsak beosztást, hanem természetfeletti képességet is kapunk, hogy a Lélek eszközei legyünk. A keresztség lehetővé teszi, hogy Jézus papságát gyakoroljuk az Eucharisztia felajánlásával és életünkben a dolgok igazi rendjének visszaállításával. A bérmálás arra ad megbízatást, hogy a keresztségben kapott hivatásunkat betöltve Krisztus tanúi legyünk a világban. Az egyházi rend szentségében közölt karakter arra képesíti a közösség által kiválasztott és megbízott hivőt, hogy az apostoloknak adott megbízatást betöltse a közösségben.

A trentói zsinat szerint három szentség: keresztség, bérmálás és az egyházi rend, életreszóló hivatást ad és ezt nevezik karakternek *(DB 852)*. Ugyanakkor a zsinat nem határozta meg pontosan a karakter természetét. Napjainkban, főleg az ökumenikus megbeszéléseken, az egyházi rend közölte karakter újra az érdeklődés középpontjába került. A két szélsőséges véleményt talán így lehetne röviden jellemezni: Az egyik az ún. funkcionális magyarázat szerint a papszentelés egyszerű jogi felhatalmazás, ami arra ad megbízatást, hogy a bárki által betölthető feladatokat egy hivatalosan kijelölt személy, és nem más végezze. A másik, az ún. ontológiai magyarázat túlhangsúlyozza a ka-

rakter szerepét. Valami varázslatos erőnek véli, ami szinte mágikusan átalakítja és a hívektől különböző életrendbe helyezi a karaktert viselő személyt. A helyes megoldást a két szélsőséges vélemény között kell keresni.

A mindennapi életben is beszélünk karakterről. A gyermek bizonyos testi és lelki tulajdonságokat örököl szüleitől. Ez a "csíraszerűen meglévő" karakter tovább fejlődik egyrészt a külső behatások, másrészt a fejlődő személy akarati elhatározásai folytán. Igy a karakter a személy jellegzetes vonásává alakul és ennek megfelelően jellegzetes módon fog viselkedni.

A papi hivatás feltételezi az ilyen természetes jellegzetességet. A hivatás valódiságát úgy ítéli meg a hivő közösség, hogy meggyőződnek a jelentkező természetes adottságairól. Alkalmasnak ígérkezik-e a jelentkező, hogy a közösség sokrétű szolgálatait összhangba hozza? Ha ez a képessége megvan, azt tovább fejlesztik és a szentelésben megbízatást adnak neki. A belső hívás, és a természetes adottságok jelzik a közösség vezetőivel és az egész közösséggel, hogy kit hív a Szentlélek a papi szolgálatra. A szentelés nem egyszerű jogi felhatalmazás *(beosztás)*, hanem a Szentlélek ajándékának közlése *(ontológiai valóság)*. De ez az ajándék nem emeli ki a felszentelt személyt a hivő közösségből, hanem új beosztást ad neki a közösségben. A közösséget, mint említettük, az Isten Lelke élteti, tehát a beosztás nem egyszerű jogi felhatalmazás, hanem egy új természetfeletti képesség közlése. Ezt a "jellegzetes" ajándékot azért kapja, hogy a közösség javára kamatoztassa. A karakter nem emeli ki a felszentelt személyt a hivek közösségéből, és nem is varázsolja át természetét, hanem arra képesíti, hogy Krisztust képviselje a közösséggel szemben. Igy az Isten és az ember között folytatott párbeszéd, ami

az embert megszenteli és egyre jobban Istenhez kapcsolja, látható és fogható lesz. Másszóval az egyházi rendben kapott természetfeletti ajándék, a karakter, arra képesíti a közösség egyik tagját, hogy Isten felénk irányuló, szavakban és tettekben megnyilvánuló szeretetét láthatóvá és emberileg foghatóvá tegye. Ezért a pap Krisztus képviselője.

Van bizonyos hasonlóság a világban és az Egyházban betöltött vezetőszerep között. A **Timóteusnak** írt levél nagyon is evilági erényeket jelöl meg, amelyek alkalmassá teszik a hivőt a püspöki szolgálatra. "A püspöknek (azonban) kifogástalannak, egyszer nősültnek, józannak, megfontoltnak, mértéktartónak, vendégszeretőnek és tanításra rátermettnek kell lennie. Ne legyen iszákos vagy erőszakoskodó, hanem megértő, békeszerető és nem kapzsi. Saját családjának legyen jó gondviselője, aki gyermekeit fegyelemre és teljes tisztességre neveli. Aki ugyanis saját házát nem tudja rendben tartani, hogyan tudná gondját viselni Isten egyházának?" *(1.Tim. 3,1-5).* Erre a természetes alapra épít, és ezen keresztül fejti ki hatását a Lélek, amit a szentelésben kap a jelölt.

Mi a lényege ennek a szentelésben kapott különös ajándéknak? Az Ujszövetség ismeri a vezetőszereppel kapcsolatos címeket és rangokat, de azokat csak a zsidó és pogány vezetőkkel kapcsolatban használja. **Jézus** az általa alapított közösségben egy új kifejezést honosított meg. Az új kifejezés rávilágít az egyházi közösség szervezetére és a hivatal természetére. Hogy mennyire fontosnak tartotta ezt Jézus, világos az utolsó vacsora alkalmával történt lábmosásból; ahol maga Jézus vonja le a tanulságot az eseményből: "Ha tehát én az Ur és Mester megmostam lábatokat, nektek is meg kell mosnotok egymás lábát. Példát adtam, hogy amit én tettem, ti is tegyétek meg". Az Egyhá-

zon belül minden megbízatás *szolgálat* – diakónia – hogy az evangélium által megjelölt szeretetközösséget felépítsük. **Szent Pál** a korintusiaknak írt első levelében rámutat arra, hogy minden hivő kapott valamilyen talentumot Istentől. Az Isten nem demokratikusan teremt. Nem egyformán adja ajándékait, ugyanakkor mindenkinek ad valamit. Mindenki azért kapta az adományokat, "hogy használjon vele", hogy felépítse a szeretetközösséget. Igy senki sem mondhatja, hogy nincs szükségem rád; egymásra szorulunk, mint a test tagjai, hogy az egész test élő legyen és betöltse hivatását. Az apostoloknak és utódaiknak szánta Jézus azt a hivatalt, hogy ezeket a különböző szolgálatokat összehangolják. Ennek az egységbe fogó és az egész közösség javát szem előtt tartó szolgálatnak megvalósítóit nevezték az első századokban preszbitereknek, vagy püspököknek. A preszbiter öreget jelent, de alkalmazható nemcsak a korban, hanem a tapasztalatban és bölcsességben megnyilvánuló érettségre is. A püspök pedig annyit jelent mint felügyelő. Az egyházi rend szentségében kapott beosztás vezetőszerep, aminek megvan a sajátos természete: Minden szolgálatot egységbe fogó szolgálat, ami felépíti az Isten és emberek közötti szeretetközösséget.

A következő kérdésünk: Milyen formában nyilvánul meg a közösség életében ez a minden szolgálatot egységbe fogó kegyelem? Krisztus papsága magában foglalja a prófétai, papi és pásztori hivatalt. A három szorosan egybetartozik, és mind a háromnak különös módon való gyakorlása a szolgálati papság feladata. A pap – logikai sorrendet követve – elsősorban a jó hír hivatalos hírdetője. Az emberi szó kifejező ereje és hatékonysága változó. Egyszerű társalgásban nem kell annyira figyelni a szavak értelmére. Sokkal nagyobb gonddal válogatja meg szavait a tanító

vagy a szónok és még pontosabban fogalmaz az eskü alatt tanúskodó vagy fogadalmat tevő személy. Az utóbbi esetben az egész személy – a becsület – ott van a mondott szóban. Isten szavára is, amit a pap hírdet, áll ez a fokozódó erősség. Isten szavát hírdeti, amikor hiveivel beszél, amikor tanít, még világosabban és hatékonyabban, amikor prédikál, minden kétséget kizáróan és hatékonyan, amikor a szentségeket kiszolgáltatja és főleg amikor az Eucharisztiát ünnepli. A szentségek kiszolgáltatásánál a leghatékonyabb a pap igehírdetése. Isten megbízásából látható módon felajánlja Isten győzelmes kegyelmét a híveknek. Akik elfogadják, Istennel találkoznak és vele való barátságukat elmélyítik. Akik elvetik ezt a felajánlott kegyelmet, önmagukba fordulnak és elszakítják magukat Istentől. A pap igehírdetése a szentségek és főleg az Eucharisztia felé néz, azért prédikál, tanít a pap, hogy a szentségekben felajánlott kegyelem hatékony legyen a hívek életében.

A prófétai szolgálatot a papi szolgálat követi és a kettő együtt felépíti a hívek közösségét, azt a közösséget, amit az Eucharisztia ünneplése fejez ki a legvilágosabban, mert ott a Krisztusban szerzett kibékülés részesei lesznek a hívek, Istennel és egymással találkoznak a szeretetközösségben.

Az igehírdetést és papi szolgálatot követi logikai rendben a pásztori feladat. Az Isten szavára egybegyűjtött és a liturgiában Istent dicsőítő, a világ felé a kiengesztelődés, egység és békesség jelét mutató közösséget arra buzdítja és úgy irányítja a pásztor, hogy amit az Eucharisztia ünneplésében megvallottak, azt meg is valósítsák életükben. Nem mint a pogányok "uralkodva", hanem mint a jó pásztor, aki életét adja juhaiért buzdítva, segítve, ha kell keményen korholva segíti Isten népét, hogy megvalósítsák

a szereteközösséget. A pap tehát Isten szócsöve, Isten igéjét hírdeti, hogy kialakítson egy liturgikus közösséget, és ezt a liturgikus közösséget szeretetközösséggé alakítsa.

Az ember életének értelmét összefoglaló és annak irányt adó szertartások

A földön végső fokon mindent a nap melege éltet. Enélkül az életadó meleg nélkül elsorvadna minden élő és kihülne a föld. A nap fontossága és nélkülözhetetlensége az élethez, nem teszi szükségtelenné vagy egyszerűen befogadó alannyá az élőlényeket. Mindnek megvan a maga, természetének megfelelő és független élete. A nap melege ezt a természetet érinti – "életre kelti" – és a nap melegére válaszol, "éli a maga életét" minden élőlény. Az élet tehát ez a dinamikus kapcsolat a nap és az élőlények között.

A szentségekben és az egész természetfölötti életben Isten a fő kezdeményező – "ő előbb szeretett minket" *(1.Jn. 4,19)*. Az ember erre a szerető hívásra válaszol. A hívás és az arra adott válasz dinamizmusa alkotja a természetfeletti, kegyelmi életet. Ez a dinamizmus az ember egész életét érinti és átjárja. Az Isten kegyelme – amit szerető jóindulatnak is nevezhetünk – az egész embert akarja magához ölelni és üdvözíteni. Ennek megfelelően az embernek is egész életével kell válaszolni az Isten hívására. A kapcsolat állandó és mindent érintő, ugyanakkor dinamikus; nem egyforma erősségű, hanem magasba lendülő, majd újra nyugalmi helyzetet kereső hullámzás. Ennek a dinamikus természetfölötti életnek kiemelkedő hullámhegyei a szentségek.

A régebbi, a liturgikus megújulás és a vatikáni zsinat előtti teológia, főleg az Isten tevékenységét, a kegyelemközlést tartotta szem előtt, és a szentségeket mint Isten

"felülről" életünkbe nyúló és azt "kívülről" megszentelő szertartásként szemlélte. Ez a teológiai irány önmagában véve jogos volt, és a szentségtan leglényegesebb pontjait igyekezett hangsúlyozni: kiemelte Isten elsőbbségét és a kegyelem természetfeletti voltát. Hátránya volt az egyoldalúság. Annyira kihangsúlyozta Isten elsőbbségét, hogy szinte semmi figyelmet nem szentelt az ember válaszának, továbbá a kegyelem természetfeletti voltának hangsúlyozása a rendkívülire, a nem evilágira hívta föl a figyelmet, és ennek következtében a szentségek a keresztény élettől elszigetelt, egyedülálló és független kegyelemforrásokká váltak. Ez a rendkívüliség sokszor elhidegüléshez vezetett.

Sokszor még a templomba járó hiveknek is érthetetlen volt a rendkívüli gyakorlat. Egy részük nem adta fel a szentségekhez való járulást, hanem gépiesen folytatta a megszokott gyakorlatot. Mások életében az érthetetlen szertartás töréshez vezetett. Nem annyira a rosszindulat, hanem a kiábrándulás okozta ezt a törést. Sőt olyan esetekkel is találkozhattunk, ahol az igazságért érzett szomjúság és éhség vezetett ehhez a lépéshez. Az ember nem tud sokáig "színészkedni", és mivel nem látta a szertartások értelmét, egyszerűen elmaradt a szentségektől.

Az egyes szentségekről szóló fejtegetéseinkben igyekeztünk a hétköznapi élet élményeiből és a szentségi szertartásokban használt szimbolikus cselekmény természetes értelméből kiindulva megmagyarázni azok természetfeletti jelentését. Ez a megközelítési mód jogos, mert a természetfeletti nem rontja le, hanem magasabb fokra emeli a természetes életet. Igy a szimbolum természetes és természetfeletti jelentése ugyanabba az irányba mutat, noha a természetfölötti soha nem vezethető vissza és nem azonos a természetes jelentéssel. Az Isten a természetes és így az

embernek érthető szimbolumok segítségével közli és teszi láthatóvá Krisztus üdvözítő és győzedelmes kegyelmét. Korunk egyik vezető teológusa, **Karl Rahner**, kopernikuszi fordulatot sürget a szentségtanban, hogy a szentségi szertartások és a keresztény élet szoros kapcsolatát kiemelje és hangsúlyozza. A változás nem a szentségek lényegét, hanem azok megértési módját illeti.

A régebbi elképzelés úgy tekintette a szentségeket mint valami lelki szervízt, vagy az élvonalban küzdők részére utánpótlást biztosító raktárt. Ide, a védett és szent helyre tért vissza a hivő a profán és ellenséges világból, hogy felfrissüljön és újra minden lelki energiával ellátva visszatérjen a küzdőtérre, hogy ott érvényt szerezzen Isten országának. Ez az elképzelés talán érthető volt abban a korban, amikor szorosabb vallási egységet alkottak a hivek és így élesebb határt tudtak húzni a "hivő és hitetlen", a "szent és profán" világ között. Ez az elképzelés mint említettük érthető, ami nem jelenti azt, hogy jogos és helyes volt.

Az új szemlélet és megértési mód abból indul ki, hogy a teremtő és megváltó Isten ugyanaz. A teremtő Isten Jézus Krisztusban mint Megváltó lépett be a teremtett világba és ezért Isten kegyelme mindenütt jelen van és kifejti hatását. Ez a kegyelem az Egyházban látható, ugyanakkor a látható Egyházon kívül "ismeretlenül" kifejti hatását. **Rahner** így írja le a kegyelem jelenlétét a világban: "A kegyelem ott van mindannak a mélyén, amit a teremtett ember megtapasztal, cselekszik és elvisel abban a folyamatban, ami igazán emberré alakítja. Amikor valaki mosolyt vagy könnyet lát, amikor valaki felelősséget vállal, kiáll az igazság mellett, vagy legyőzi magában az önzést; amikor valaki a reménytelen helyzetben sem adja föl a reményt és

nem veszíti el türelmét, hanem jókedvvel szembenéz a nap apró cseprő bajaival és még talán mosolyogni is tud a sok ostobaság láttán; amikor valaki a szíve mélyén fojtja meg az ott megfogamzott gonosz gondolatokat és nem engedi, hogy azok szavaiban kifejezésre jussanak és így megfertőzzék a környezetét; másszóval, amikor valaki úgy él, mint ahogy igazán élnie kellene és szeretne, önzetlenül és soha nem adva föl a reményt a jó győzelmében, mindez a kegyelem munkája." *(Rahner, K. "Ueberlegungen zum personalen Vollzug des sakramentalen Geschehens", in Geist und Leben 43-4 (1970) 282-301.)*

A kegyelem tehát nem "kívülről tör be az életünkbe", hanem személyiségünk legmélyéből, belülről kifelé törekszik és kifejezést nyer mindabban, amiben emberségünk valami nemes cél vagy az Isten felé nyúl. Amikor a gyermeket mosolyra bíztatja az édesanya, vagy pár lépésre állva tőle arra ösztönzi, hogy bátran tegye meg első lépéseit, mert ő úgyis elkapja, mielőtt elesne; az ilyen esetekben arra készteti a szülő, hogy a természetében rejlő adottságokat kifejlessze. Így készíti és tanítja meg arra, hogy mosolya önfeledt szívből fakadó nevetéssé, első botladozó léptei határozottá váljanak. A gyermek a szülő hívására válaszol, ugyanakkor saját természetének lehetőségeit fejleszti. Így van a kegyelemmel is.

A nem hivő, de jóakaratú ember, csak a közvetlen célt látja. Jobb világot, politikai vagy szociális egységet igyekszik építeni, egészségesebb és embernek megfelelőbb környezetet akar teremteni, megóvja és tovább fejleszti azokat a "természetes erényeket" (udvariasság, előzékenység, igazmondás, derűs, jókedvű és nyitott életszemlélet, hogy csak párat említsünk), amelyek széppé és kellemesebbé teszik az életet. Van aki a művészeteknek szenteli életét

és ezzel hívja föl embertársai figyelmét a szebb, több és mélyebb értelmet adó életre. Ismét mások, pontos, áldozatos és becsületes munkával szolgálják családjukat és a közösséget, ahol élnek. Mindez a kegyelem munkája és Isten országának építése, annak ellenére, hogy erre soha nem gondolnak a nem hivő, ugyanakkor jóakaratú emberek. A hivő ember is akarja mindezt. De ezen túl egy szélesebb keretben szemléli az eseményeket, és nemcsak a közvetlen célt látja, hanem tudatában van, hogy minden jóravaló igyekvésével az Isten hívására válaszol és az Isten országát építi.

Talán így lehetne más szavakkal kifejezni ugyanezt a gondolatot. A jóakaratú ember természeténél fogva "keresztény" még akkor is, ha erről nincs tudatosan meggyőződve. A hivő ember, mivel keresztény, jobb és tökéletesebb emberré akar fejlődni Jézus Krisztus példájára. Ezt a gondolatot több alkalommal is megemlítettük, ennek ellenére itt újra felhozzuk, hogy ezzel is hangsúlyozzuk fontosságát. A kolosszeieknek írt levelében **szent Pál** arra buzdítja a híveket, hogy vessék le a régi embert és öltsék föl az újat. "Ha tehát Krisztussal feltámadtatok, keressétek ami fönt van, ahol Krisztus ül az Isten jobbján. Ami ott fönt van, arra legyen gondotok, ne a földiekre" *(3, 1 k)*. A következő mondat, ami a régi elvetését illeti, világosnak látszik számunkra: "Fojtsátok el tehát tagjaitokban a tisztátalanságot, az érzéki vágyakat, a bűnös kívánságokat és a kapzsiságot, ami nem más mint bálványimádás" *(3,5)*. Szent Pál tanítása, amikor az új embert és annak értékeit bemutatja, kissé kiábrándítónak hangzik. Valami fenkölt, imádságtól átitatott és magasabbrendű erényekkel ékesnek képzeltük el az új életet. Ezzel szemben így írja le szent Pál: "Mint Istennek szent és kedves választottai öltsétek

magatokra az irgalmasságot, a jóságot, a szelidséget és a türelmet. Viseljétek el egymást, és bocsássatok meg egymásnak, ha valakinek panasza van a másik ellen. Ahogy az Ur megbocsátott nektek, ti is bocsássatok meg egymásnak. Legfőként pedig szeressétek egymást, mert ez a tökéletesség köteléke" *(3,12).*

Az Isten országa, a kegyelem győzelme nyilvánvalóvá lesz nemcsak az Egyház prédikálásában, a szentségek kiszolgáltatásában és a hívek jámborsági gyakorlataiban, hanem az egyházi közösség tagjainak (és a jóakaratú embereknek) életében is. A becsülettel végzett munka, az áldozatos és önmagát felemésztő szeretet, a nap mint nap megismétlődő helytállás, a jókedvünk megőrzése még akkor is, ha minden okunk meglenne a kétségbeesésre; a bátorító szó, a pohár víz, a bíztató tekintet mind a kegyelem győzelmét hírdeti. A hivő ember a szentségi szertartásokban ezeket a törekvéseket fókuszba hozza, összefoglalja és kifejezi, hogy valóban a kegyelem működik mindebben.

Mielőtt tovább mennénk, lényeges megemlítenünk, hogy a kereszténység evilági arcának és feladatainak hangsúlyozása nem veszíti szem elől a kegyelem elsőségét, és azt sem, hogy az Isten országa, annak ellenére, hogy közöttünk és megvalósulóban van ezen a világon, nem e világból való. Az Isten országa nem emberi elképzelés és szorgalom, hanem Isten kegyelmének eredménye. Itt kínálkozik alkalom, hogy egy felmerülhető ellenvetést, amit nincs módunkban részletesen tárgyalni, ugyancsak megemlítsünk. Az ellenvetést így lehetne megfogalmazni: Ha a hivő és a nem hivő, de jóakaratú emberek egyformán az Isten akaratát teljesítik, mi az értelme, hogy valaki az Egyházhoz csatlakozzon? Erre azt lehet válaszolni, hogy a kegyelem talaja, ahol igazán gyümölcsöt tud hozni, az egyházi közösség. A

csupán jóakaratú embert egyedül akarati elhatározása köti Istenhez. Él, de csak úgy, mint a vízbe dugott palánta. Ha súlyos bűn következtében megszakad ez a barátság, minden kapcsolata megszünik az Istennel. Az egyházi közösségben a hivőt életének minden mozzanata Istenhez köti. Ha súlyos bűn következtében megszakadna személyes kapcsolata Istennel, a közösség hite és reménye, szokásai és gyakorlatai továbbra is az Istenhez kötik, és elősegítik, hogy a megszakadt barátság újra visszaálljon. Másszóval nemcsak az akarati elhatározás, hanem a közösség élete és az abban való részesedés is Istenhez kapcsolják. Egy másik meggondolandó szempont, ami választ ad az ellenvetésre, az ember igazsághoz való viszonya. Az igazsággal szemben nem lehetünk közömbösek. Ha valaki felismerte, hogy Isten szólt hozzá, azt nem engedheti el a füle mellett, hanem minden igyekezetével azon kell lennie, hogy azt megértse és megvalósítsa. Az Egyház viszont központi helyet foglal el Isten tervei között.

A rövid kitérő után térjünk vissza előbbi témánkhoz: hogyan foglalják össze és adnak irányt a szentségek az ember életének? Mi az a természetes alap, amit tökéletesebbé tesznek és magasabb létsíkra emelnek? **Szent Pál** így írja le az ember helyzetét: "A belső ember szerint az Isten törvényében lelem örömöm, de tagjaimban más törvényt észlelek, s ez küzd értelmem törvénye ellen..." *(Róm. 7, 22k)*. Ezt a belső embert érinti a kegyelem. Mint az oltvány az egészséges vad fát termővé teszi, úgy a kegyelem is az ember természetes adottságait megnemesíti. Ezt a szempontot igyekeztünk hangsúlyozni az egyes szentségekről szóló előadásainkban. Itt újra röviden összefoglaljuk a természetes alap és a kegyelem viszonyát. Reméljük, hogy az összefoglalásban közölt elmélkedési pontok mint irányt

jelző táblák a hivek segítségére lesznek, hogy hétköznapi és vallásos életüket egyre szorosabb egységbe vonják.

Keresztség. Az ember közösségbe, családba születik. Ennek az ősközösségnek köszönheti nemcsak életét, hanem annak további fejlődését és kezdeti irányát is. A szülők természetesnek veszik, hogy gyermeküknek – "másoknak" szentelik az életüket. A növekvő gyermeknek elengedhetetlen életszükséglete ez a gondoskodás, mert mindenben a szüleire szorul. A gyermek fejlődő értelme ezt a "rászorultságot" szeretetté alakítja át. Elismeri szülei jóságát és hálás érte. A belső ember elismeri függését: "Szerettek, tehát élek! – Viszontszeretek, hogy még teljesebb legyen az életem"; míg a test törvénye önállóságról, függetlenségről, önző magáról álmodik.

A keresztségben kapott kegyelem jóváhagyja és megerősíti a belső ember törekvését. Megerősíti a szülőket hivatásukban, hogy gyermeküknek, a "másoknak" szentelt élet a legnemesebb és legjobb élet. Megerősíti a gyermeket is, hogy a másoktól való függés elismerése nem megalázó csatavesztés, hanem személyiségünknek kitárása embertársaink és az Isten, így a több élet felé. A keresztség a belső ember életének dinamikáját – az önmagát ajándékozó és az ajándékot hálásan fogadó szeretetet – erősíti meg. Nemcsak megerősíti, hanem kiterjeszti a családon kívül minden emberre és az egész teremtésre. Isten szeretete hívott létre mindent. Ezért úgy mutatjuk meg hálánkat, hogy mi is mások szolgálatára szenteljük életünket.

A bérmálás a keresztény felelősségvállalás szentsége. Ez a felelősségtudó magatartás megnyilvánul a becsületes munkában, a megbízhatóságban, a ránk bízott feladatok betöltésében, a családunkról való gondoskodásban, az igazságosság, békeszeretet és az egység felkarolásában. A

bérmálás kegyelme ezeket a törekvéseket foglalja össze és erőt ad arra, hogy a becsületes helytállás jellemezze hétköznapi és vallásos életünket.

Az Eucharisztia. A család az Egyház sejtje. A családban tapasztalja meg először az ember a közösség áldásait, a kölcsönös segítséget és az egységbe vonó szeretetet; vagy ennek hiányát, az egyedüllétet és a kivetettséget. Nemcsak a családban, hanem azon kívül is – iskolában, munkahelyen, jóbarátok és idegenek között – számtalan lehetősége nyílik az embernek, hogy szorosabb, mélyebb és ezért életét gazdagító közösséget építsen ki embertársaival. Az embereknek ezt az egységre törekvő, szeretetre alapuló közösséget építő törekvéseit foglalja össze és erősíti meg az Eucharisztia vétele és ünneplése. A Krisztusban való egységünk, ami az Eucharisztiában megvalósul és kifejezésre jut, az az oltvány, ami az egész emberi közösséget nemessé teszi, hogy az a szeretet bő gyümölcsét teremje.

A kiengesztelődés szerves része életünknek. Egymás mellett élve egymásba botlunk, és szinte gépiesen bocsánatot kérünk. Ha a botlást és a sértést nem követi a kiengesztelődés, a helyzet egyre jobban elmérgesedik és a széthúzás, vetélkedés és harag szétbomlasztja a közösséget. A megbocsátás és kibékülés tehát nemcsak negatíve a hibát orvosolja, hanem pozitíve a közösséget építi és fejleszti. A kiengesztelődés szentsége ezeket a közösséget romboló erőket segít elfojtani és ugyanakkor megerősíti és tovább fejleszti mindazt, ami felépíti és elmélyíti az egységet az Isten és az emberek között. Az Isten és az emberszeretet közötti kapcsolat a kiengesztelődésre is vonatkozik: a közösség tagjaival helyreállított egység és béke jele annak, hogy Istennel kibékültünk.

A betegek kenete. A betegekkel különös szeretettel

foglalkozunk. Egyrészt, nehogy amúgy is törékeny egészségüknek ártsunk, másrészt, hogy elősegítsük gyógyulásukat. Ezt a szerető, gondoskodó és a beteg talpraállítását elősegítő törekvést erősíti meg a betegek kenetének kegyelme. Az egyházi előljáró és a hívek látogatása biztosítja a beteget a közösség és az Isten jóindulatáról. Nemcsak egészségesen, de így betegen is a közösség tagja és Isten kedves gyermeke, akiről kettőzött szeretettel gondoskodnak, hogy mielőbb talpraálljon.

Az egyházi rend. Minden szolgálatot egységbe foglaló szolgálatnak nevezzük a szolgálati papságot. Az egyházi közösség azokat választja ki erre a feladatra, akikről úgy véli, hogy megvan bennük ez a lelkület. Akiket alkalmasnak ítél, és akik vállalkoznak erre a feladatra, azokkal a közösség előljárója közli a Szentlélek különös kegyelmét, hogy a bennük levő szolgálatkészséget megerősítse. Ezáltal Krisztus képviselőivé lesznek addig a napig, amíg meglátjuk Őt színről színre. Feladatuk az lesz, hogy Isten szavát hirdetve és szentségeket kiszolgáltatva igyekezzenek szorosabb egységbe vonni Isten népét. Szolgálatkészségük Krisztus szellemét sugározza és jeleníti meg a közösségnek, aki "nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon másoknak, és adja az életét, váltságul sokakért" *(Mt. 20,28)*.

A házasság szentsége. A házasságban a férfi és a nő természetes vonzódására és szeretetére alapuló egységet és életközösséget megerősíti és a kegyelem forrásává teszi a házasság szentsége. A házastársak hűsége és ragaszkodó szeretete; "egymásért" való élete, megjeleníti Isten Jézus Krisztusban kinyilvánított, "értünk" való hűségét és szeretetét.

ZÁRÓSZÓ HELYETT

"Tudjuk ugyanis, hogy az egész természet (együtt) sóhajtozik és vajúdik mindmáig. De nemcsak az, hanem mi magunk is, akik bensőnkben hordozzuk a lélek csíráit, sóhajtozunk és várjuk a fogadott fiúságot, testünk megváltását. Mert megváltásunk még reménybeli. Az a remény viszont, amit már teljesedni látunk, többé nem remény. Ha tehát reméljük, amit nem látunk, várjuk állhatatosan.

Gyöngeségünkben segítségünkre siet a Lélek, mert még azt sem tudjuk, hogyan kell helyesen imádkoznunk. A Lélek azonban maga jár közben értünk, szavakba nem önthető sóhajtozásokkal. S ő, aki a szíveket vizsgálja, tudja, mi a lelkünk kívánsága, mert Isten tetszése szerint jár közben a szentekért" *(Róm. 8,22-27).*

Minden alkalommal, amikor szentségekhez járulunk, az Isten Lelkével együtt imádkozunk: "Jöjj el, Uram Jézus" *(Jel. 22,20).* Mivel az Isten Lelke könyörög bennünk és értünk, imádságunk meghallgatásra talál.

rövidítések jegyzéke

DB *H. Denzinger - Cl. Bannwart,* Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum.

GS A II. vatikáni zsinat *Gaudium et spes* kezdetű lelkipásztori rendelkezése az Egyházról a mai világban.

LG A II. vatikáni zsinat *Lumen gentium* kezdetű hittani rendelkezése az Egyházról.

OCM *Ordo Celebrandi Matrimonium.* A Házasságkötés Szertartása. Kézirat gyanánt közreadja a Magyar Katolikus Püspöki Kar. Budapest, 1971.

OUI *Ordo Unctionis Infirmorum.* A Betegek Kenete és a lelkipásztori betegellátás szertartása. Kézirat gyanánt közreadja a Magyar Katolikus Püspöki Kar. Budapest, 1974.

PL *Patrologia Latina,* Migne.

SC A II. vatikáni zsinat *Sacrosanctum Concilium* kezdetű rendelkezése a liturgiáról.

Tartalomjegyzék

Előszó I
"Egy a közvetítő Isten és ember között:
az ember Krisztus Jézus" *(1.Tim. 2,5)* 1
Az Egyház, Krisztus fő- vagy törzs-szentsége 11
Az élet igenlése a keresztségben 19
Bérmálás: a keresztény felelősségvállalás szentsége 26
Az Eucharisztia az Egyház
és az emberi élet csúcspontja 34
A kiengesztelődés szentsége:
Pálfordulás életünkben 47
A betegek kente, az élniakarás szentsége 55
A házasság: az égi szeretet megtapasztalása
a földi szeretetben 62
A papság: minden szolgálatot
egységbe foglaló szolgálat 70
Az ember életének értelmét összefoglaló
és annak irányt adó szertartások 79
Zárószó helyett 89